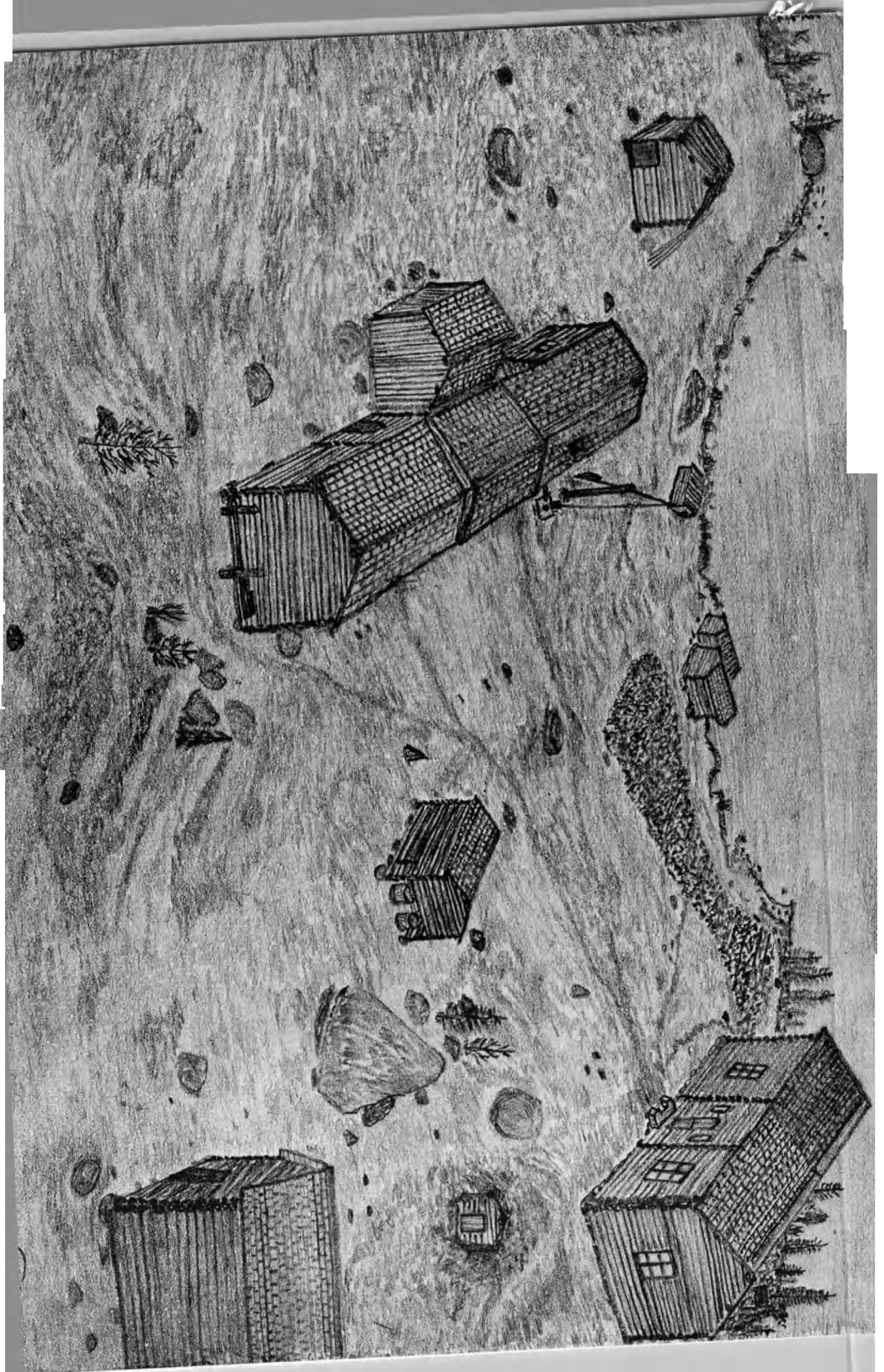

Julen 1975

Kjære Inger Daisy
med de beste ønsker for
vår første jul sammen.

Gunda Sjögren ÅBACKA

Alvina

Gunda Sjögren

ABACKA

IDÉ OCH KULTUR

Till mina syskonbarn och deras barn

© Gunda Sjögren och Gerd Jonzon

Omslag: foto Folke Hedblom

Pennteckningar: Gunnar Holmgren

Typsnitt: Garamond 12/14

Tryck: Sdhmidts Boktryckeri AB, Helsingborg 1975

ISBN - 91 - 85400 - 00 - 9

Innehåll

Byn som försvann	7
Farfar och Farmor.....	10
Friarefärden	14
I dagarna tre.....	17
Vi flytt för skola	22
Han fick eget rum.....	24
Julgranskarameller.....	26
Abborrfänget	27
När änglarna kom.....	30
Kåda och rök.....	33
Birger	36
Storsten	38
Vargen bakom knuten	40
Isgrädden	45
En hungrig själ	47
Här har du mej.....	49
Söndagen	52
Skidor till skolan	58
Not och långrev.....	60
När rajden kom.....	62
Smultron och grädde.....	66
Björnen	68
Järngryta vid sjön.....	70
Den granna hästen.....	75
Servisen i golvet.....	77
Husmor, 14 år	81

En stor väckarklocka.....	84
Vita gymnastikskor	87
Aspdungen	90
Med två små kappsäckar	96
Kungliga huvudstaden	98
Hembiträdet	101
Leva livet?	104
Doktorinnan skurade golv.....	107
Två ord	109
Ett brunt papper.....	112
Vilja hjälpa	115
Världen och människan.....	118
Där vi alla skulle vandra.....	124
Frihetskampen	127
Stenar på vägen.....	130
<i>Efter skrift</i>	136

Byn som försvann

Ljudet av tusentals människors steg blev starkare och starkare. Det växte till ett dån, det blev fler och fler, tusentals miljoner människor. De klev och klampade fram över mig där jag låg. Jag tyckte det pågick i timmar.

Sjuksköterskan stod vid sängen och frågade hur jag mätte. Jag kunde säga att det var rätt så bra. Men så fort jag slöt ögonen igen började trampet av de många fotterna. Tvärs igenom allt dånet hördes en röst, djup och stark, men jag kunde inte få klart för mig vad den sa. Det var bara en röst. Jag tyckte att den kallade på människorna.

Här låg jag och kämpade efter en mycket svår operation. Jag var på ett av de stora sjukhusen i New York.

Doktors ord hade varit koncisa, allvarliga.

— Svulsten är ondartad. Det behövs ett omedelbart ingrepp. Om två dagar bör ni vara under behandling.

Jag kunde inte fatta det. Jag som varit frisk och stark hela mitt liv. Jag som haft ett sådant överskott på energi att jag bundit båten i aktern vid ett träd och satt mig att ro, bara för att ro.

Min första tanke var:

— Jag vill bli begravd i svensk mylla. Vi måste resa hem från Amerika.

Men så blev det inte. Vi råddes att söka specialist i New York omedelbart. När vi kom dit befanns det att en av Sveriges främsta experter på just detta område var i New York på samma sjukhus. Det var honom jag skulle ha sökt om jag kommit till Sverige. Genom hans råd utfördes operationen på ett sätt som ledde till ett gott resultat.

Det blev inte bara en operation utan två, den andra mer kritisk än den första.

— Vi ska ta väl hand om henne, sa narkosläkaren till min man strax innan jag rullades in på operationsbordet. Det är så många som har erbjudit sig att hjälpa till.

Det var de sista ord jag hörde innan sprutan sattes in och jag försvann bort i dimman. "There are so many who have volunteered for this operation."

Jag kände mig trygg, som om jag bars på många händer.

Men när jag vaknade ur narkosen på intensivvården kastade sig smärtorna över mig. Jag hade så oerhörda plågor att jag till slut viskade till sköterskan vid min sida, som hela tiden kontrollerade mitt blodtryck:

— Jag orkar inte mer. Nu ger jag upp.

Hon gick efter läkaren. Han frågade vänligt hur det var.

— Kan jag bara få slippa smärtorna en sekund så får jag hämta mig lite, mumlade jag.

Doktorn såg till att jag fick en spruta i foten och snart kändes det inte så svårt. Om jag sagt till tidigare hade jag nog fått någon smärtlindring. Men

det var djupt rotat i mig, att man inte skulle klaga, inte jämra sig när man hade ont, inte börja :juta.

Sköterskan och jag hade nog kämpat tillsammans för mitt blodtryck. Det hotade att sjunka så lågt, att om jag fått en smärtstillande spruta tidigare, hade jag kanske domnat bort så djupt att det varit svårt att komma igång igen.

Efter hand blev det bättre, lite bättre för varje dag. Vi kunde skicka telegram hem till Sverige att det gick framåt.

Narkosläkaren stod i dörren. Han var glad att operationen tycktes ha gått bra.

— Det var något att arbeta med, sa han. H ärtat var starkt, fysiken var god. Vem är ni egentligen?

Ja, vem är jag egentligen, tänkte jag. En alldeles vanlig svensk flicka.

— Jag kommer från Lappland, svarade jag. Jag åkte skidor till skolan.

Sen visste jag inte vad jag skulle säga.

Vem var jag egentligen? Vad hade jag med mig hemifrån?

Det kom en ström av människor till min sjukbädd. Personal, medpatienter, vänner. Vad hir du varit med om, Gunda? Hur kom du hit? Det orkade jag inte berätta då. Men senare, när jag förstod att jag fått den oerhörda gåvan, själva livet tillbaka, då visste jag att jag måste berätta något.

Det började hemma i Åbacka.

Åbacka finns inte mer. Inte sen Umeälven dämades upp på 1950-talet. Nu är där en sjö på sommaren. På vintern är det ett kargt och stenigt, d ruktbart område. Dött som ett månlandskap vill man

nästan säga. Där har jag en gång sett träd fällas, nya åkrar spadats upp, höet bärgas, havren skäras, människor leva i en liten by med fyra familjer.

Det var Åbacka, byn som försvann. Den finns inte ens kvar på kartan.

Där var vårt hem.

Farfar och Farmor

Farfar var född 1851 i Saxnäs, en liten by vid Vindelälven. Det var inte Saxnäs i Vilhelmina socken som är mera känt. Hans hem kallades Luspebacken.

De var fem bröder, och det rådde osämja i familjen. När Farfar kom till sina hölador hände det att de var tomma — tömda av hans bröder. Farmor hade fött två barn, men bägge hade dött i nöden på gården. Farfar beslöt att se sig om efter ett annat hemman och fann att Åbacka var ledigt.

Flyttresan tog två dagar, och man övernattade i Jiltjaur där Farmor hörde hemma. När vi frågade Pappa när familjen hade kommit till Åbacka, brukade han säga:

— Mamma säj' de var då Anselm låg i linn.

Pappa Anselm var alltså bara spädbarn då flytten gjordes.

Åbacka var ett tillhåll för samer, särskilt under

vår och höst. Det var då de drog till fjälls eller kom tillbaka. En familj som var skogssamer var befasta i Åbacka. Det hade gått dåligt för dem med krediterna de haft inne på handelsboden. Till sist fick banken lov att köpa stället.

Sara Månsson, som var änka efter Måns Arders, bodde i Åbacka i en fyrkantig stuga utan farstu. Hon hade två söner, Lars och Ludvig. Stugan hade bara ett rum och där delade familjerna Lindgren och Holmgren stugvärmen till en tid. Men snart flyttade Sara över till norra sidan av Juktan, där ei av sönerna öppnade lanthandel. En timrad lada fick bli bostad, och man tog upp en glugg till fönster. Familjen Lindgren fortsatte att vara våra goda grannar och hörde fortfarande till byn. En av dem tillkallades för att nöddöpa mig. Vi var så långt från präst, och jag föddes i februari.

Men när Farfar övertog hemmanet i Åbacka fanns det arbete nog för både honom och Farmor. Golvet i stugan hyvlades upp och skurades fint. Och snart byggde Farfar nytt. När man kommit så långt att takstolar lades på nybygget var Anselm med och sprang däruppe, fastän han egentligen inte fick. Han var ju för liten. Men på så sätt kom han ihåg när det var som huset byggdes, där alla vi sex barn är födda.

I Åbacka gick skogen alldeles inpå knuten, och potatisen på den lilla uppodlade plätten frös ofta. Farfar brukade berätta hur han åt potatis med sked för att den var så liten. Ofta var det svåra år med den strängaste kyla. När Farmor skulle hälsa på i Jiltjaur fick hon vada i djup snö. Strumpor hade

man inte då, bara långa kjolar. Vältränad och stark var hon van att ta sig fram.

Det var god sammanhållning i byn, och det tycktes som om Farfar hade någon sorts välsignelse med sig. Skriva kunde han inte. Men en duktig smed var han, liksom sin bror. De gjorde lodbössor som folk kom och köpte, och Farfar borrade piporna. Han var mer av en jägare, fiskare och smed än en bonde. Om hans fisketurer och jaktfärder fanns det många historier i trakten.

Med byns enda båt gav han sig av en höstdag uppför forsen i Juktån. Han skulle ”stöda” — det var att ljustra fisk vid skenet från ett lysjärn i aktern på båten. Det var stark ström och Farfar fick vada och dra båten efter sig. Men rätt vad det var tappade han taget. Han såg båten tas av strömmen i rask fart utför älven. Ljuset i aktern glimmade ännu ett tag, men så reste det sig plötsligt och försvann sedan. Båten hade törnat emot en sten och vält med hela fångsten, med lysjärnet, ljustret och Farfars vadmalsrock. Genom stenig och okänd terräng tog han sig hem i mörkret, tomhänt. Och byns enda båt var borta. Men en mil längre ner vid Juktan bodde Smör-Olle, en välbärgad bonde. Han erbjöd hjälp med en båt, och till slut fann Farfar sin. Men rocken förblev borta.

Tidigt en morgon satte Farfar iväg utan kaffe och frukost. Den här gången skulle han upp till Arvträskan. Så blev han borta hela dagen och familjen blev orolig. Mot kvällen gjorde sönerna sig i ordning för att söka efter honom. Just då kom han gående — hungrig som en varg men med säcken

fylld av ripor. Tjugoen stycken hade han fångat den dagen.

Som princip gällde att man aldrig skulle skjuta något som var märkt, dvs samernas renar. Men annat var lovligt för livets uppehälle. En dag jagade Farfar tillsammans med Skräddar-Erik och Aron, som kom från två andra byar. De var uppe vid Borgarv vid Närtajaure. Där stötte de på tre älgar. Farfar siktade och sköt. Den första älgen föll. Han sköt igen — den andra älgen föll. Han sköt för tredje gången och den tredje älgen försvann. Aron svängde sin mössa tre gånger i luften. ”Nu har vi tre älgar!” ropade han. Men Farfar var misstrogen: ”Var ä’ den tredje?” ropade han. Men det var Aron som hade rätt — alla tre djuren hade fallit. Och det betydde att vinterns köttförråd var säkrat.

När Pappas äldste bror Emil gifte sig, timrades en stuga till i södra Åbacka. Där gjordes i ordning åt Farfar och Farmor också, och hemmanet gick över i sönernas ägo. Men det nya huset var så kallt att madrassen i faster Agnes’ och farbror Emils säng frös fast. Timret var så glest att man kunde se ut genom springorna. Mossan som stoppats i petade barnen bort, och det drog kallt på vintern.

Då Pappa och farbror Emil tog vid, var det fortfarande bara en liten bit bakom husen som var uppspadad mark. Där odlades potatisen. Men Pappa var ivrig att bryta ny mark varje år innan frosten satte in.

Att överta hemmanet i Åbacka medförde vissa förpliktelser för Pappa och farbror Emil gentemot Farfar och Farmor. De skulle ha ”födorådsförmå-

ner”, som alla uppräknades i köpebrevet, daterat den 4 juli 1914. Sönerna lovade var för sig att årligen förse föräldrarna med ”en koföda, två får, en säck vetemjöl, en säck rågmjöl, fyra tunnor potatis, tio kg. kaffe, två kg. tobak, fem kg. socker, två par skor, 1/5 af all fiskfångst, skjuts till kyrkan två gånger om året, nödig hjälp med mäld och bakning samt all nödig hjälp på ålderdomen och vid sjukdom...”

Farfar tecknade det kryss han brukade använda som bomärke. Men även hans namn stod att läsa i kantiga bokstäver på det gulnade dokumentet, troligen skrivet ”m.h.p.p.” — med hand på pennan.

Friarefärden

I Sorsele fanns det kyrkstugor där man fick bo vid kyrkhelger och när man kom till marknad. Helger och marknader sammanföll oftast. I stugorna fanns plats för både folk och hästar.

Här träffades man långväga ifrån. Det var också ungdomens mötesplats. Min mor Signe Eriksson var hemma i Danasjö, Stensele socken, och kom en Mikaelihelg till Sorsele. Hon var väl tjugo år. Familjen från Åbacka var också där. Bland folket i marknadsvimlet träffades då Anselm och Signe för första gången.

Signe var ute och handlade med sin goda vän Kristina, som var syster till Anselm. Stämningen var hög, de hade handlat och fått många paket. Men kanske Signe kände sig lite bortkommen bland så många människor. Hon var van vid det ensliga livet uppe på fjället mot norska gränsen.

— Men si du, dänna kom Anselm, bror min, sa Kristina. Hon var bra mycket äldre än Signe. Anselm kände några av systrarna Eriksson, men Signe hade han aldrig träffat. Nu kom han fram och erbjöd sig att hjälpa till med paketen på hemvägen till härbärgets där de bodde. Signes stolthet, handasken av trä och näver, fick Anselm också lov att bära.

På den korta promenaden tände det. Anselm blev kär i Signe.

Anselm var en som hade humor och kunde få folk att skratta. Berätta historier kunde han, och någon gång tidigare hade Signe varit med i samma sällskap med andra ungdomar på marknaden och hört på Anselm. Han var respekterad för sin hederlighet. Vänner hade han omkring sig, också bland flickorna, men han hade aldrig fäst sig vid någon förut.

Efter den Mikaelihelgen blev det allmänt förstått bland Anselms kamrater, att han blivit kär. De började reta honom och till slut lyckades de få honom att tappa fattningen. Mitt i ett sällskap plockade han upp en av flickornas strumpstickningar från bordet och slet hela stickningen mitt itu, så det kraftiga, hemspunna garnet rämnade. Och så tog han dörrn med sig när han gick ut. Stark som en björn var Anselm. Nu undrade bara kamraterna om huset

skulle stå kvar nästa gång de försökte sig på att reta Anselm Holmgren.

En brevväxling började, som pågick i flera år. Anselm var på timmerskogen och höll i pennstumpen, ”kopipennan”, med stela fingrar. Signe svarade från sitt håll. Men så blev det tyst en höst. Förläget undrade båda om den andra tröttnat. Signe beslöt att skriva ett julkort trots allt. Anselm svarade genast och lät henne veta att han älskade henne och skulle komma och hälsa på. Efteråt förstod de att ett brev måste ha kommit bort någonstans mellan Danasjö och timmerskogen där Anselm gick och högg.

En lördag mot hösten gick han den långa vägen till Danasjö. Han rodde över Arvträskan, gick upp förbi Abborrberg och såg mot Danahobben, berget där Erikssons bodde. Skulle han få sitt hjärtas brud?

Erik Johan Eriksson och hans hustru Anna tog emot den unge mannen. De hade förstås sina aningar om vad som var på färde. Småsyskonen skickades ut för att plocka hjortron till middagen, och den långväga vandraren visades runt på gården. Till slut stod de där och såg ut över fjällen mot Norge. Det var då Anselm frågade Erik Johan om han kunde få gifta sig med Signe. Så blev det förlovning, och det bestämdes att bröllopet skulle stånda i Åbacka nästa midsommar.

Nog kostade det på för föräldrarna, att dottern Signe nu skulle skickas iväg. De hade haft det så gott ihop där uppe på fjället. De skulle allt komma att sakna henne, nu när hon flyttade utsocknes.

I dagarna tre

I Anselms familj var det inte alls klart att man var ense med hans val av hustru. Det övades påtryckning, eftersom det fanns en annan uttänkt. En dag satt Anselm med sin mor och lagade noten. Hon tog då tillfället i akt att tala om allt hon tyckte var fel med Signe. Anselm sa ingenting. Men han tänkte så mycket mer. När den dagens arbete var färdigt och de reste sig från noten sa han:

— Hä låt som hon int va människ. Men ja ska då gift mej me na.

Bröllopet på Åbacka varade i dagarna tre. Det var 1919, och det var midsommar. Svårt var det att få mat. Det var ännu kort efter världskriget. Men hur det nu gick till, så blev alla gäster rikligt och väl förplägade, och tjugo kilo smör och tre lådor bitsocker blev över.

Signe hade lyckats finna ett japanskt sidentyg som syddes till brudklänning i Sorsele. Några underbara franska spetsar hade hon till en bred krage och manschetter.

Hedersgästerna uppvaktades dagen före bröllopet enligt sed med kaffe på säng. Det var inte bara närmsta grannar och familj det var frågan om. Anselms bröder gjorde uppvaktningen och reste runt i bygden för att bjuda på kaffe, så att man säkert skulle veta att gästerna ville komma.

Vigseln hölls i Sorsele kyrka på själva midsommarafton. Mottagningen efteråt var hos släktingar för alla som varit med i kyrkan. Sen fick brudparet åka bil en bit så långt som väg fanns, fram till Vilnäs. Där stannade man, rullade upp brudens slöja på en rund stång och gick vidare till fots. Klänningen lyftes för att inte smutsas, kronan satt stolt på huvudet. Dryga två mil hade man till Jiltjaur. Där var det mottagning på nytt med kaffe, smörgåsar och tårta hos andra släktingar. Man låg över natten och nästa dag gick de nygifta nio kilometer över berget sista sträckan till Åbacka. Där var då alla bröllopgäster samlade. En enorm måltid hade dukats upp med smörgåsbord, kött och fisk. Ett får och en kviga hade slaktats på gården. Röding och lax hade fångats. Nu fortsatte festen i dagarna tre.

På logen dansade brudparet. Brudens krona var tung och så hög att hon fick akta bjälkarna i taket. Nästa dag var "ungmorsdagen". Då hade Signe en särskilt vacker klänning på sig. Det lyste i hennes ögon, när hon beskrev den klänningen efteråt. Den var blå med skiftningar i många färger allteftersom ljuset föll på den; den stod så bra mot hennes blå ögon. >j

Någon tid för sig själva fick inte brudparet. De var medelpunkt bland sina gäster hela tiden. Men det hörde till att bröllop skulle vara stora och rejäla fester. Det var sådana gånger man träffades i bygden. Tiderna inemellan blev det inte av att råkas. Vardagen var enkel och den började snart nog för Anselm och Signe.

*Mamma Signe
och Gunda.*

Anselm och Signe Holmgren med Gunnar, Axel och Gunda.

*Farfar Erik Johan
Holmgren och
Farmor Anna-Sara.*

*Morfar och Mor-
mor i Danasjö
med sex av sina
nio barn.*

Hela det första året var det ingen av Anselms familj som kom på besök. Han Anselm hade ju gift sig med en utsocknes kvinna.

När Gunnar föddes, äldste sonen, hade han mycket lockigt hår och var ganska mörk i hyn. Folk såg menande på varann. Ja, där har det kommit utsocknes blod in i holmgrenska släkten.

Farmor gick till och med i lagårn på annan tid än Signe, för att de inte skulle träffas. Ändå skulle de båda sköta sina kor som stod sida vid sida. Följande år föddes Axel. Klädstrecken fylldes med barnkläder, små hättor och skjortor som Signe sydde.

En dag fick hon storfrämmande. Det var Farmor som kom. Kaffepannan på i en fart, våffelsmet rördes. Det kom väl inte med detsamma, men efter en stund sa Farmor:

— Ja ha vari dum. Människa hör etter aren. Int ha då ja hitte nå fela, du ha skött båna dina, å frisk å duktig ä dem. Int ä hä nånting å klage över i fähuse. Höe ha då räckt till å ändå ha int koen sine. Hä ha plåga mej att int vi ha kunne vara vänner, Signe. Kan du glöm de nu?

Farmor blev Mammas bästa vän i Åbacka.

Men under den svåra tiden hade Pappa börjat tala om Amerika. Han hade kusiner där. Skulle de inte själva emigrera? När de talat igenom allt, kom Pappa och Mamma fram till att det ändå var i Åbacka de hörde hemma.

människa hör etter aren — man har trott på vad andra har sagt
fähuset — lagårn

Vi flytt för skola

Talrika barnkullar växte upp i de fyra familjerna i Åbacka. Flera av barnen började komma i skolåldern. Nu gällde det att ordna undervisningen för dem. Alla familjerna var trångbodda. Stort kök och kammare var det vanliga. Men vi hade rymligast, eftersom vi hade bryggstugan dessutom, ett rum som var lika stort som köket. Dit brukade vi flytta på sommarn. Där var det svalare.

Mamma fann på råd. Vi kunde vinterbona bryggstugan och flytta in dit. Så kunde vårt stora kök bli skola åt byn.

Bryggstugan hade en stor bakugn i ena hörnet. Tunnbrödet bakades där. Nu brädfodrades hela rummet och isolerades. Väggarna målades ljusgula och golvet skurades bländande vitt. Trasmattorna låg i långa rader och sängar flyttades in, likaså bord och stolar. Garderob fanns det ingen. Boden nere vid sjön fick ersätta den sortens utrymme.

Nu kunde skolbänkar flyttas in i köket. Lärarinnan fick kammarn till bostad. Där fanns en öppen spis som gav värme.

Så väntade vi med spänning på den som skulle komma och ta hand om skolan. Anna hette lärarinnan, nyutexaminerad och ute på sin första plats. Vi tyckte hon var en änglalik varelse. Där satte hon sig bakom ett stort bord framför svarta tavlan.

Säkert var hon lika spänd på det hela som vi var. Men hon tycktes trivas med oss — och vi med henne. Respekt och ömsesidigt förtroende fanns snart. Hennes insats var beundransvärd. Barnens iver att lära stimulerade säkert henne.

I bryggstugan hos oss fanns en varm vrå. Det var bänken där veden låg i hörnet bredvid stora järnspisen. Dit kom Fröken för att värma sig på rasterna, när det blivit för kallt i skolsalen. Sin kateder och svarta tavla hade hon placerat längst bort från spisen, så att barnen i stället skulle få värmen i ryggen. När hon satt i spisvrån och värmdes sig, var vi där. Det var en familjevrå, inte för gäster men bara för oss, och där trivdes vi allra bäst.

Jag var för liten att gå i skolan. Men jag fick komma in på rasten och uppleva den respektingivande skolsalen, som tidigare varit vårt hem. Jag fyllde sex år i februari. Den terminen fick jag lov av Fröken att vara med ibland på undervisningen. Då lärde jag mig läsa, skriva och räkna. När jag lärt mig läsa, var det en stor ny värld som öppnade sig. Jag läste allt jag fick fatt på. Nils Holgersson kunde jag nästan utantill. Ivrigt läste jag Runebergs och Snoilskys dikter, Fältskärns berättelser, ja till och med Emanuel Swedenborg. Inte begrep jag mycket.

Skola hölls i flera vintrar hos oss, och Mamma klarade av att vara städerska där också, förutom allt annat hon gjorde. Ändå väntade hon Martin den första vintern.

Han fick eget rum

Det var en natt i bryggstugan. Familjen sov i tre stora sängar, men Dagmar som var två år låg i vaggan. Själv var jag sjuk i lunginflammation och hade hög feber. Jag vaknade på natten och såg Mamma kliva upp på en stol framför väggklockan. Där uppe låg almanackan och i den läste hon något.

— Joo, hä skulle ju vara nu, sa hon.

Faster och Farmor var i rummet. De eldade i spisen och satte på vatten i en stor gryta. Sen minns jag ingenting; det försvann bort i mina feberdrömmar alltihop.

På morgonen väckte Pappa mig och sa:

— Gunda, kom hitna ska du få se lillbror din!

Jag hoppade upp ur sängen och gick fram till spisen där Faster satt och badade en liten unge. Jag fick ta tag i spisstången för det blev svart för ögonen och jag höll på att svimma. Men jag hade sett lillebror. Jag ropade på Pappa och han kom och hjälpte mig tillbaka i säng.

Nattens dramatiska händelse hade jag somnat ifrån. Tur var kanske det för Mamma hade hållit på att förblöda. Det här var i februari med strängaste vinterkyla och isande blåst. Barnmorskan hade inte kunnat ta sig fram i tid. Mamma försökte hålla emot i det längsta, tills hon skulle få hjälp. Men så gick det inte mer och barnet kom. Det hade

fått navelsträngen om huvudet och den gick av. Faster och Farmor blev så nervösa och hade så fullt upp med att ta hand om barnet, att de glömde bort att se till hur det gick med Mamma. Hon fick själv knyta upp navelsträngen. Hade hon inte haft den sinnesnärvaron, vet man inte hur det hade slutat för henne.

Var skulle nu det nya lilla barnet, Martin, ligga? Vaggan var ju upptagen av Dagmar, för det fanns ingen annan plats åt henne. Men vid väggen hade vi ett stort skåp inne i hörnet. Där stod en del porslin, socker, mjöl och bröd i övre delen. Men nertill var det inte fullt. I den halvan blev det nu gjort plats åt lille Martin. Mamma ställde i ordning så fint åt honom. Vi tittade på. Nu tyckte vi allt att han blev bortskämd som fick eget rum från början.

Men Pappa tyckte det var svårt att ge sig av till timmerskogen igen. Mest orolig var han för mig, som hade lunginflammation. Han var nästan säker på att jag inte skulle leva när han kom hem nästa gång.

Någon lyfte upp mig för att se i fönstret när Pappa for. Snart var han bara en svart prick långt borta på isen.

Julgranskarameller

Läraryn ville stanna och fira jul med oss i Åbacka. Vi bjöd in hennes make och han hade en god vän med sig när han kom. De lärde oss att binda lingonriskrans och stöpa ljus. Kransen hängde vi över det stora vita träbordet — med röda bomullsband från taket. Mammans nyvävda grönrutiga gardiner hängdes upp och mot de gulmålade väggarna blev det så vackert. Hur vi fick plats med julgranen är en gåta — men den stod där.

Pappa körde med häst och släde och handlade i Blattniksele. Det tog honom några dagar men när vi såg en liten prick långt bort på sjön, då visste vi att det skulle bli jul snart.

Pappa handlade för hela vintern: havre till hästen, vetemjöl, rågmjöl, sockerlådor, salt, torkad frukt i en låda som spred en härlig doft. Vi försökte läsa alla märkena på lådorna som kommit från utlandet. Vi fick stekt falukorv till middag — vilken fest med denna ljuvliga korv! Nymodigt var det mot älgstek, biffstek, sikfiskar som vi annars var vana vid. Vi pratade i munnen på varann, och Pappa blev föremål för alla frågor om den stora världen han besökt.

Lätt var det inte att ha hemligheter för nyfikna ungar. Men Pappa och Mamma lyckades gömma äpplena och julgranskaramellerna till själva julafton.

Granen klädde vi med några karameller som Pappa haft med från Blattniksele. Varje jul köptes de. Det var vad vi fick i julklapp. Vi fick välja fyra var. Karamellerna var av sockermassa, spritsad ut till en platt krumelur. På den hade klistrats en ängel, och de fanns i olika färger.

När vi valt fick vi hänga dem i granen. Vi var ansvariga för våra egna karameller och de skulle hänga över hela granen. När julen var slut, fick vi äta upp dem om det var något kvar. De som hängde längst ner smakades på. Gunnar och jag hade svårt att hålla oss. Vi klättrade upp på en stol för att nå upp till dem som hängde högst upp. Kanske smakade de bättre. Men eftersom vi inte fick lov att ta ner dem, bet vi av ett hörn där vi trodde att det inte syntes. Axel hade alla sina hela och fina efter jul, när vi tog ner dem. Vi såg moloket på våra halvätna bitar. Så gick det varje jul. Axel var alltid den som var duktigast att spara.

Lingonkransen hade vi länge kvar. Vi tände ljusen en stund i skymningen. När det blev mörkare fick vi ta till fotogenlampan.

Abborrfänget

På skogsstigen nedför berget mot sjön kom de gående med raska, ändå trötta steg. En strålande högsommardag var det, och värmen tog på Anselm.

Han torkade sig i pannan med snusnäsduken som luktade beckolja. Ansiktet rynkades i många veck, när han kisade mot solen. Ändå var det sent på eftermiddagen. Dagsverket var över i skogen. Myrhöet stod i tjocka, bulliga hässjor. Fönnan var bra i år och det hade gått lätt att slå. Lagom med vatten på myran var en stor fördel.

Signe följde efter i rask takt. Hon tog två steg när Anselm tog ett. Hon längtade hem till barnen som en grannflicka passat under tiden. Månne allt hade gått bra. Hinkkällan hade hon stängt över ordentligt med ett lock och lagt tunga stenar på. Men det fanns ju så många faror i en mors hjärta. Stegen blev raskare och lättare, längtan efter barnen växte med varje tanke. Nu såg de vattnet. Snart var de framme vid båten och då var det bara några hundra meter att ro över viken.

— Så där ja, sa Anselm och satte ryggsäcken fram i stam. Sir du så fint hä ä dita sjön.

— Ja nå är ä hä, sa Signe. Ja ror väl.

Anselm styrde ut båten. Signe började ro men vid första årtaget sa Anselm bestämt:

— Vänta! Sir du, sir du stor abbarn — men ha du sitt, alldeles svart med abbarn, stor abbarn ...

Hundratals abborrar hade samlats i bäckmönningen. De stod och solade sig i det låga vattnet. Signe såg. Nu blev det inte tid att beundra dem länge — hem efter noten. Ärona gick av vanan, om udden tittade sig Signe om och såg huset stå där.

— Ja hä ha då int brunne ne.

Sen såg hon två små huvuden. Barnen kom springande nedför vägen till sjön genom potatislan-

det. Blasten var så hög att barnhuvudena försvann. Men snart nog stod de vid båtlänningen och väntade på Mamma och Pappa, ögonen lyste, brunbrända som de var såg de ut som hälsan själv.

— Har ji vari dita berje?

— Ja, Gunnar, å nu ska vi hämt hem stor abbarn. Du få int följ me för abbarn sticks å båten blir full å han.

Fort var noten i båten och iväg bar det för att se om fisken stod kvar. Försiktigt rodde Signe, båten gled lätt och på långt håll kunde Anselm se:

— Joo för sanningen står dem int kvar som ljusa däri gråbba.

Noten lades ut och fångsten blev stor. De fick 365 abborrar — stora kilosabborrar. Båten blev alldeles full. Noten fick de lämna på land och ro efter senare. Så hämtade de Farfar och Farmor och farbror Emil och faster. De satt hela natten och flådde av abborren. Så gav de ut till alla i byn. Fisken saltades, torkades, men en del lades på is så att den höll sig färsk en vecka. Man torkade skinnen av abbarn och hängde upp dem precis som man hänger bröd. Då skar man upp skinnet på ryggen, så att man fick bort borsten och drog så att hela skinnet kom med från ryggsidan. Sen drog man av från buken och hängde skinnet i taket med stjärtfenan uppåt. När det hade torkat tog man en liten bit av det och la i kaffet till klarskinn.

Abborren skulle nu förvaras till vintern. Det fanns flera sätt att salta. Den fisk som saltats på sommarn kallade Mamma vidbrunne. Den blev nästan som surströmming, jäste lite grann.

Nästa dag for Pappa igen för att se om det fanns fler abborrar. Men det fanns inga. Mamma sa: — Nu skulle du skämmas du. Vi har fått en för varje dag på året och int kan vi vara nöjd.

Mamma tog det som en smekning av Vår Herre, att få en sån där gåva mitt i slåttern när man inte hade tid att fiska.

fönnan — Ängarna slogs vartannat år. Fjolårsgräset, fönnan, be-
hövdes för att man skulle kunna bärga det färska gräset på
vattniga myrar,
gråbba — gropen

När änglarna kom

Farmor hade humor. ”Skälmut” var hon, som vi sa. När vi kom dit på besök satt hon med sin blomliga schalet över huvudet och log så vänligt. Hon hade glimten i ögat.

— Nå, hur har du det med Gud? frågade Farmor. Jag sa som det var — och det var kanske inte så bra. Då tog hon Postillan och läste något. Jag kunde inte följa med. Den lästes i en underlig rytm med märkvärdiga ljud, som förekom bara när Farmor läste Postillan. Men det var rogivande. Nästa gång jag kom hälsade jag goddag. Så kunde jag se att Farmor inte såg riktigt glad ut och jag frågade:

— Nå, hur har Farmor det med Gud idag? Då

sa hon något om att tron sviktade ibland. Och jag tog boken och skulle läsa. Det gick inte vidare bra. Skrattande tog Farmor den själv och sa:

— Det är bäst jag läser. Så var udden bruten — vad det nu var hon hade haft att kämpa med — och eftersom hon läste blev hon glad igen.

Farmor föll en kväll på väg till sommarlagårn. Mjölkhinken tappade hon, locket flög upp och hon fick handleden på den vassa kanten. Hon skar sig djupt i pulsådern. Blodet flödade. Hon kom till oss. Det regnade förfärligt den kvällen. Vi visste inte vad vi skulle göra. Plötsligt såg vi en båt dyka upp på sjön. Det var skumt och disigt. Två karlar kom ur båten och såg hur förskräckta vi var. De begrep hur det var fatt. Med ett tryckförband av en näsduk kring Farmors överarm stillade de blodflödet.

Så satte de ut båten igen och rodde med Farmor 18 kilometer över sjön. Där borta vid andra ändan av Juktan fick de fatt på någon som kunde köra bil och ta Farmor till sjukstugan.

Aldrig fick vi veta vad de två männen egentligen kommit i för ärende. Men att de kommit just den kvällen i det hemska vädret och att de velat hjälpa oss, det glömde vi aldrig.

Farmor blev borta länge, lite för länge för att Farfar skulle klara av det. Han började grubbla. Han blev sig aldrig riktigt lik efter den händelsen. Farmor blev bra, men hon hade tappat mycket blod och armen var svag efteråt.

Under tiden då Farmor låg på sjukstugan kom Farfar ofta och hälsade på. Han satte sig på trappan hos oss.

— Farfars stinta, sa han till mig. Ja ska se om ja ha en gottbit. Vill Farfars stinta ha en gottbit?

— Joo, sa jag, hä vill ja. Jag visste vad det var — en sockerbit.

Farfar dog på min sjuårsdag. Farmor kom över till oss på morgonen och hon hade en present med till mig. Det var en liten duk med uppritat stjälkstygnsmonster som jag skulle brodera. När den blev färdig fick den ligga över Mammans symaskin.

Samma morgon hade Farfar sagt till Farmor att nu skulle de göra sig i ordning. Det var en vacker, solig februaridag. På förmiddagen fick vi se att Farfar hade gått ut i solen vid stuggaveln. Där stod han och sköljde sig med vatten och hade hela överkroppen bar. Ordentligt ren skulle han bli.

Så gick han in i stugan, satte på sig sin mörka kostym, la sig på sin säng och väntade på att Gud skulle komma och hämta honom. Vi samlades alla omkring sängen, alla utom pojkarna som gick i skolan. De fick inte rast förrän efter två.

Vi såg hur Farfar knäppte händerna och slöt ögonen så stilla. Vi sjöng psalmer och sånger. Det var så fridfullt och naturligt. Den första människa jag hade sett dö. Det var en väldig frid när änglarna kom och tog Farfar hem.

Dödsannonsen i Västerbottens-Kuriren berättade:

Erik Johan Holmgren, Åbacka
född 9 maj 1851 i Saxnäs
död 18 feb. 1931 kl. 2.10 nära 80 år
Hans sista hörbara och förståeliga ord
voro: ”Alla mina ord och tankar Jesu låt
behaga Dig.”

Kåda och rök

Pappa arbetade i timmerskogen om vintrarna. Då bodde han i en koja, oftast var den timrad. Så särskilt varm kunde den nog inte vara. Eldstaden stod mitt på golvet och där över elden lagade han sin mat. Pappa hade sin fårskinnsfäll med sig som han svepte in sig i på nätterna, där han låg på den hårda britsen. Det kunde vara upp till åtta eller tio man som arbetade samman och som delade ett enda stort rum i kojans. Där skulle också finnas plats att torka alla kläder. När Pappa skötte provianteringen för ”kojlaget” kom han med lasset fullt från Handelsföreningen Renen u.p.a. i Sorsele. Den långa notan kunde börja med 80 kilo kaffe och sluta med 122 kilo fläsk, 80 kilo limpa och 27 kilo spisbröd. Inemellan fanns lyftkrokar, arbetshandskar, fotogen, sill, tjugo paket snus, och mycket annat.

Eftersom Pappa hade häst, körde han timmer hela dagarna. Somliga i laget var huggare, som fällde träden och kvistade dem. Andra var bruslare och släpade stockarna med krok fram till basvägen där körarna lastade dem på timmerstöttingar. Tidigt måste han upp på rnornarna för att se till hästen och utfodra honom innan dagsverket började. Veden skulle huggas till kojans, men man turades om att sköta den sortens sysslor. Var och en höll reda på sitt matförråd och stekte sin fläskbit eller sina

kolbullar i en liten panna vid den gemensamma elden.

Det var oftast lång väg hem till Åbacka och igenblåsta vägar gjorde det nästan omöjligt att ta sig fram med häst och släde. Ibland kunde Pappa komma hem bara var fjortonde dag för att se till oss och hämta rena kläder och färsk proviant. Pappa spred skogen omkring sig. Det doftade kåda, tall, rök och frisk luft omkring honom. Vi ungar klämde och letade i alla olika fickor för att hitta den godaste kådan som Pappa sparat åt oss. I den högra västfickan brukade oftast ligga flera fina bitar. I den vänstra låg fickuret, så där fanns ingen kåda. Det var en fest att ha Pappa hemma och rå om honom. Mamma hade bakat, kärnat smör och gjort i ordning mat för de nästa fjorton dagarna. Hon hade väntat och tittat längtansfullt ut över sjön för att se om Pappa skulle komma.

Efter middagen vilade Pappa, men vid kaffet började han berätta.

Timret som huggits uppe på berget hade rullats nedför den brantaste delen av berget. Nu skulle virket lastas på stöttingarna och köras utför berget till Juktan. Det var brant och det hade aldrig körts tidigare där. Jägmästarn anade tveksamheten hos körkarlarna. Lasset var tungt och enda sättet att bromsa var att hästarna höll emot.

— Holmgren är den som kan klara det här, sa jägmästarn. Han får köra.

Och Pappa körde. Det var farligt. Putte hette hästen. Steg för steg höll Putte emot och segade sig nedför branterna med det tunga lasset i hasorna.

Drypande av svett kom han slutligen ned till sjön. Pappa hade gett de andra mod att följa efter. Det var en stor sak i hans liv, att han hade klarat det provet. Sen körde han där hela vintern.

Man märkte samma tåga i Pappa när han spadade upp åkrarna i Åbacka. Varje år grep han sig envist an med en ny åker, som skulle grävas upp och befrias från sten och rötter. Spett, hacka och spade var redskapen under många år. Vid särskilt besvärliga platser fick man också ta till dynamit. Och det var en stor förbättring när man skaffade stubbrytare.

När Pappa spadade den sista biten vid sommarlagårn hände det. Stubbrytarens grepp tappade taget. Saxen kom med en väldig fart mot Pappa, som i sista stund hoppade åt sidan. Men han hann inte undan, och saxen som träffade honom grävde en ful skråma över revbenen och knäckte säkert några på vänstra sidan.

Pappa fick lägga sig på marken och vila innan han kunde gå in, blek och omskakad. När han berättat vad som hänt, var vi tacksamma att det inte blev värre. Det var illa nog ändå. Pappa hade länge ont och fick försöka ta det lugnt, hur det nu gick till med alla sysslor som skulle skötas.

Men innan frosten kom hade Pappa spadat färdigt vid sommarlagårn.

Pappa hade en vargskinnspäls som han använde på vintrarna när han körde hem om helgerna. Det blåste kallt på isen. Den som satt i timmar på släden behövde varma plagg. Möjligt är att han inte behövt gå långt efter vargskinnen kring Åbacka.

En dag ropade Mamma på oss utifrån. Vilde vi höra något skulle vi komma med detsamma. Vi rusade ut, blev stående alldeles stilla och så hörde vi ett ylande, ett läte vi inte kände igen. — Nu hör ni på vargen, sa Mamma. Längre stod vi kvar på stugtrappan och lyssnade på det hemska ylandet, inte alls långt borta. Men till slut tystnade vargen och vi andades lättare. Glömde det gjorde vi aldrig.

Birger

Höstisen hade just lagt sig. Den var så tjock att den bar häst och släde över viken där Pappa skulle iväg och hämta myrhö. Men det fanns vissa strömdrag runt udden som gjorde den svag och förrädisk.

Birger, vår kusin som var tjugo år, hade gått ut för att vittja sina fågelfällor. Han hade tagit skridskorna med, trots att faster hade varnat honom. Pappa mötte honom när han var på väg efter myrhöet.

— Du ska akt dej på isen, sa Pappa.

Vi barn som lekte på ett stycke barmark nära sjön fick plötsligt höra rop. Faster Agnes kom skynande på stigen. Hon försökte springa, men hon kunde inte, hon snubblade fram, full av ångest.

— Birger är i vattnet, Birger är i vattnet, ropade hon så högt hon förmådde. Nu kom hon hit för att berätta alltihop för någon, för Mamma.

Det hade hänt på andra sidan udden, så ingen av oss hade sett när Birger gick ner sig på isen. Faster hade börjat bli orolig och hade skickat ut sonen Hilding. Han fick höra ropen från Birger och sprang så fort han kunde. Han hade fått fatt i en hässjestång och försökte skjuta den fram till Birger som låg och kämpade i det iskalla vattnet. Det var inte alls långt ifrån land.

— Du ska int kom hit, akt dej, ropade Birger. Och efter en kort stund försvann han i vaken.

Ingen kunde förstå att han varit utan sin kniv. Med den hade han alltid kunnat få fäste och kanske klarat sig upp. Men hemma vid spisen låg Birgers kniv, kvarglömd. Han hade gjort upp eld och hade använt kniven till ”karnan”, småstickorna som behövdes för att få elden att ta sig.

Pappa och Emanuel Nilsson tog en båt och drog efter isen fram emot vaken, där man inte kunde veta om det skulle bära eller brista. Med en stång fick de till sist upp Birger. Han hade suttit på sjöbotten med knäna uppdragna under hakan. Han hade tömt fickorna på allt, och han hade väl sökt efter något fast föremål när han märkte att kniven var borta. Ena skridskon hade han fått av för att ha något att hugga i isen med. Men troligen tappade han den och den sjönk.

Birger hade sett så levande ut att faster inte kunde fatta att han var död. Äldste sonen, äldsta barnbarnet var borta. Farbror Emil tog det också mycket hårt.

Doktorn tillkallades och försäkrade att Birger var död.

”Få vi mötas bortom floden, dit ej nöd och sorger nå .. sjöng vi vid begravningen. Faster klippte myrten över honom och sörjde. Det dröjde mycket länge innan hon kom över det. Mamma sa, att den pojken hade en sådan ande över sig redan i livet. Det var som ett sken omkring honom, så fin var han. Flan var på något vis inte riktigt av denna världen. Kanske var det inte meningen att han skulle få vara kvar.

Storsten

Vid Danasjö, Mammans barndomshem, var det fritt och öppet och nära till fjället. Åbacka låg i skogen, men tack vare sjön kändes det ändå ganska fritt omkring. En sorts rymd fanns det också kring Mamma. Man kunde aldrig fånga hela hennes person. Hon hade en distans i sitt liv, något i sitt inre som inte kunde erövrats av andra. Somliga tydde detta som att hon var högfärdig och högdragen. Men vi anade ibland hennes inre kamp.

Där gick hon hemma dag ut och dag in och hade kor, hästar, grisar och människor att sörja för. Det fanns inget avbrott. Ibland hade hon behov av att gå ut och tänka, förnya sig. Vi såg henne gå iväg på gårdsplanen ner mot sjön, såg henne ta upp någon sten eller barkbit, som hon böjde sig efter. Hon

såg ut, långt över sjön. Hon älskade allt i naturen.

— Nu gå ja bort en stunn, sa Mamma en dag till oss barn. Hon hade på sig en blommig klänning, förkläde och hilka som vanligt. Men vi tyckte hon var så fin. Dagmar ropade ivrigt: — Men ja få väl följ me! Dagmar var älsklingsungen. Men Mamma hade något väldigt bestämt i rösten:

— Neej, ingen ska följ.

Vi såg henne gå till skogen. Hon dröjde så länge borta, tyckte vi. Klockan gick och gick och Mamma kom inte tillbaka. Vi började ängslas. Tänk om Mamma aldrig kommer hem igen ... Jag samlade småsyskonen inne i kammarn och vi gick ner på knä för att be till Gud att Mamma skulle få komma hem igen. Det varade kanske inte så länge som vi tyckte. Men middagstid närmade sig och Mamma borde vara där. Lekarna avstannade. Vi kunde inte ta oss för med något. Vi bara gick omkring och vandrade i rummen. Drack vatten ur skopan i köket. Sög på sockerbitar. Mumlade något till varann.

Plötsligt var hon där.

— Men hur är hä?

— Joo. Vi drog nog på det. Joo, men vars ha du vart så läng?

— Ja ha vart i skogen å suttu på storsten, sa Mamma. Där hade hon suttit och tänkt. — Du vet, sa hon till mig, ibland få man fula tankar. Man behöver å prata me Gud.

Då sa vi att vi hade bett till Gud att hon skulle komma tillbaka. Hon tog om oss, och så sa hon bara:

— Båna mina.

Stenen där hon suttit visade hon oss sen. Den låg

så att man hade den vidaste utsikten därifrån. Vad var det som hade försiggått innan? När Pappa sneglade så där konstigt på Mamma och inte sa mycket, då kände vi och anade spänningar. Vad det nu var som Mamma fick bära, hade hon väl fått tala ut med Vår Herre på stenen med den vida utsikten. Kanske hade hon längtat hem till Danasjö.

hilka — schalet

Vargen bakom knuten

Det fanns mycket att berätta från Danasjö. ”Så gjorde Morfar”, kunde Mamma säga när hon drog näver av björkvedsklabben för att tända brasan, ”så hade vi det hemma i Danasjö”.

När Mamma satt vid spinnrocken, berättade hon. En stor hög ulltyllor hade hon i knäet. Högen minskade allteftersom tyllorna försvann, tvinnade till fin tråd på en rulle i spinnrocken.

Morfar och Mormor hade fostrat nio barn vid fjället. Danasjö låg nedanför i dalen. Inte var det så lätt att anskaffa och forsla upp allt som behövdes till hemmanet uppe på berget.

Signe och hennes systrar fick sköta många sysslor på gården. En var att se till vattenförrådet för

korna. På en slåde stod stora såar som Morfar gjort, liksom släden och allt annat på gården.

Flickorna åkte på släden till en kallkälla som låg nedanför backen. Där fylldes såarna med vatten. Sedan skulle lasset uppför berget; det skulle dras och styras fram till lagårn. Konsten framför andra var att bibehålla vattnet i såarna i den branta backen. Varje dag, i alla väder under vintertiden då korna stod inne, var sysslan densamma.

Vägen ner till kallkällan fick trampas upp i snön. Någon snöplog fanns inte. Invid kallkällan stod en gran. Under den hade Morfars far legat den första natten, då han kommit dit upp med sin brud, en ko och en get. De unga var då på väg att söka sig en boplats längre bort. Men efter några år, då Morfar var sex, kom de tillbaka och bosatte sig i Danasjö. Där timrade de sig en stuga alldeles nära ett björnide. Och så hade Morfar och Mormor fortsatt att leva sitt liv på samma plats.

Morfar hade en obegriplig förmåga att klara allt. Glad och ivrig tog han sig för med det mest omöjliga. När han timrade sin första stuga var han ung och stark. Stugan gjordes helt färdig utom källarn där potatisen skulle förvaras. Under de korta sommarmånaderna som följde skulle han hinna spada åkrar och potatisland och bygga hus till folk och få. Men innan hösten gjorde intåg skulle källarn — jordhålet under golvtiljorna — grävas färdigt. Vid grävarbetet stötte Morfar på en stor sten. Han var stark, van vid hårt arbete men det såg omöjligt ut att få upp stenen. När den var nästan uppe på golvet, tappade han taget och kanske krafterna. Ste-

nen föll och träffade honom rakt på ena benet så att det gick av. Men stenen måste upp och potatisen in i dess ställe. Ett försök till att hiva upp stenen, men samma sak hände och stenen föll på samma ben och skadade det ännu värre. Just då kom en vandrare förbi stugan. Stenen kom upp efter en gemensam ansträngning. Mormor kunde nu se till Morfars ben. De hjälptes åt att lägga benet till rätta. Två flakade bitar från en björk lade de som spjälor och lindade därefter om benet.

Morfar hade svårt att hålla sig stilla. Benet läktes, men han blev halt för hela livet. Han hade behövt läkarvård, men till det fanns ingen möjlighet. Morfar klagade inte. Han var känd för sin humor och sitt strålande humör.

Vår och höst gjorde Morfar en resa till Mo i Rana i Norge. Eftersom korna mjölkade bra på sommarn, kunde man kärna smör att sälja. I stället fick man med sig mjöl och andra förnödenheter hem. Dessa handelsresor gjordes i allmänhet av en lång karavan, som börjat ända nere i Jiltjaur och samlade upp den ena efter den andra i byarna på vägen. Hästarna var utrustade med trudjer om hovarna för att inte sjunka ner i snön. De drog en mindre höskrinna på släde med en låda inbyggd längst bak. Där låg de varor som skulle bytas. Morfar hade ofta pälsvaror att sälja. Man stannade inte länge i Mo i Rana — man gjorde sina ärenden och återvände snarast för att kunna använda samma uppkörda spår. Ändå tog en sådan resa i vanliga fall fjorton dagar.

Vargens ylande hördes i mörka nätter. När Morfar var ute och jagade eller på resa till Norge fick

Mormor och barnen klara sig på egen hand i flera dygn. Mormor beslöt att hon måste skicka något av barnen framför sig då hon skulle gå från stugan till lagårn. Vargen kunde stå där bakom knuten och lurpassa i mörkret. Det var bättre att riskera ett av barnen än att själv bli överfallen. Hon hade ju tre eller fyra till där inne i stugan att ta hand om.

Efter en sådan resa kunde Mormor få baka bröd med köpmjöl. Ofta tog frosten deras egen knappa skörd. Då var det en kamp att överleva. Barnen var ständigt hungriga. Mormor kokade välling åt dem och öste upp den i ett trätråg som Morfar gjort. Barnen ville att vällingen skulle räcka så länge som möjligt. De doppade baksidan av träskeden ner i tråget och slickade av vällingen för att förlänga lyckan. Lyckan av att få äta. Men mätta blev de inte ofta. När Mormor hade knappt om mjöl, drygade hon ut det lilla hon hade med malen bark från träden. Gröt som var kokt på lavar var en annan rätt. Men en festmåltid var det då man fick äta nykokt mandelpotatis och doppa den i salt.

Hur djur och människor klarade sig genom dessa stränga vintrar då man faktiskt ofta svalt, är en gåta. Det hände en gång att familjen blev räddad på ett oförklarligt sätt. Det var vid en tid då man verkligen hade nöden, ja kanske döden framför sig. Mormor kom till lagårn som vanligt. Hon öppnade gluggen för att kasta ut gödseln. Då fick hon se en ren stå livs levande på gödselhögen. Hon ropade på Morfar som kom med bössan. Den renens öde var beseglats. Men Morfar kunde aldrig förstå varifrån den hade kommit. Han skidade runt gården flera

gångar men hittade inga spår. Och inte heller hade renen något märke i öronen.

Mormor hann inte med att hålla skor till alla barnen på en gång. Hon sydde dem själv och hudarna garvades hemma. Barnen fick lära sig att dela på allt och de turades om att gå ut. Men när de skulle hämta ved skickades de ut barfota i snön mitt i vintern. Då gick det fort undan!

Signe tyckte att det var en härlig känsla att få stoppa fotterna in i ett par riktiga skor med skohö och allt. Hon fick lära sig väva skoband. Varje tråd var en dyrgrip: sakta och noggrant fick de vävas. Skobanden skulle bindas kring benen vid skoskaften så att ingen snö kunde komma ner i skorna. Blev skorna våta inuti när kylan var sträng var det farligt. De måste torkas och smörjas ordentligt för att hålla fuktigheten borta. Och så måste de ju skötas för att räcka länge, då yngre syskon tog vid efter äldre.

Morfar kunde ibland få en ingivelse att någon var i behov av hjälp. Då spände han på sig skidorna och gav sig iväg. En gång fann han under en gran en sjuk gammal same, nära att frysa ihjäl. Morfar for hem efter en släde och fick honom fort in i stugvärmens. Där repade han sig snart. Vid andra tillfällen fann Morfar sjuka eller skadade djur.

Som ingen annan kunde han berätta historier. Alla satt som förtrollade och lyssnade till Morfar som hade så kloka, vänliga ögon och stort böljande skägg. Så mindes vi barn honom.

Och Mamma Signe kunde fortsätta att berätta från Danasjö, medan hon satt och spann.

— Pappa min han var lätt på foten han, berättade Signe. Vi bruka kut' i kapp på vägen hem från slättermyra. På kvällen skoje han me småen som had måst vara hem hele dan.

Isgrädden

När ulltyllorna tog slut, kardade Mamma nya och berättade vidare. Det gick åt mycket garn till strumpor. En del skulle också bli inslag till halvylletyg som Mamma vävde. Hon sydde blusar och kalsonger av det till Pappa och pojkarna, kjolar till sig själv och mig.

Med kardandet växlade ljudet i rummet från spinnrockens tramp-tramp. Dagmar, lillasyster, sov i vaggan som hos oss kallades tullan. När hon vaknade, satte jag genast igång att vagga henne.

Mamma kom igång med att berätta hur hon firade jul första gången.

— Ja va hjälppiga i örnäs, började hon. Fjorton år va ja, å Eva pigan var sexton. Vi tyckt hä va roligt å arbet, Eva å ja.

Hänna fick ja lär mej hur man fire jul. Hä hadd ja allre vart me om förr att hugg å ta in en gran. Å sä häng glittre, stjärnen å flaggen på grana. Å ljusa, sä fint hä vart när vi tänd dem!

På nyåre for husbondfolke å båna deres bort för

å häls på släkta. Eva å ja skulle stå-för, ja du vet, sköt om allt, huse å koen. Ja var först opp om möran å gjorde opp eln i spisn. De va hemskt kallt, 46 grader. Ja koke kaffe innan vi skull gå åt lagårn å sköt om koen.

I skafferie sto mjölktråga. Vi skull ju ha grädda i kaffe, men för sanningen hadd int mjölka frysi. Ja fick skrap isen för å få grädda i kaffe. Hä såg sä tokut ut sä vi bara storskratte åt gräddtråga. Vi brydde oss int om att hä va kallt. Men mjölka, hon klara vi int ut.

Nästa år till jul var ja hem i Danasjö. Nu ville ja vis dem hur man gör jul. Ja tog syskona ut i skogen för å hugg en gran. Alla kunne int följ me. Hä fanns ju int skon till allihop. Vi kom överens om vems tur de va å gå ut. Till slut hitte vi grana, hon var nog den vackreste i skogen. Glad gick vi hem i djupsnön.

Pappa min hjälpte oss få ihop ett kors av björk-klabba som de fanns gott om, å borre ett hål i dem me husnavarn. Grana sattes fast å nu stod hon där grön å lukte sä gott, mitt på golve i stugun.

Pappa läste om Jesus som föddes i ställe. Vi satt vid brasun.

Så tog vi alla i ring kring grana å sjöng allt vi kunne. Pappa å Mamma dom tröttne väl, men vi onga fortsatte å dans å kut kring julgrana. De va den första i Danasjö. Den allra bästa.

— Fick ni några äpplen, undrade jag.

— Ånej, de va allri presenta som nu. Vi fick sirap på gröten, å de va gott de.

En hungrig själ

Mamma läste böcker på nätterna. I skola hade hon knappt gått mer än två terminer. Hon läste bra, men stavningen var svår.

Det var inte så mycket i Bibeln som hon läste. Liknelser och bibelberättelser kunde hon ändå. Katekesen kände både hon och Pappa väl. ”Vi skola frukta och älska Gud ...” Mamma var inte from av sig, men hon hade sin linje.

Människor som kämpade för sin tro ville hon läsa om. Hon skickade in pengar för biblar till Ryssland. Reseskildringar tyckte hon om, och hon bildade sig en uppfattning om folk och händelser i andra länder.

Konfirmationstiden låg i ett lyckligt skimmer för henne. Tänk att få sitta och lära sig så mycket och uppleva allt det som den tiden innebar. Det var en viktig vändpunkt i hennes liv.

Signe var arton år när hon konfirmerades. Hon fick bo inackorderad hos några bekanta i Stensele. Dit hade hon med sig egna matvaror. Det var torkad, saltad fisk, fågelkött och smör, noga uträknat för varje dags behov. Mor hade gräddat pannkakor som skulle förslå en vecka. Brödet skulle räcka länge, var det meningen. Men efter en månad var det inte precis färskt.

Förråden började tryta. Ingen skulle kanske ha

märkt det. Signe skötte själv sitt lilla skafferi i fars-tun hos familjen där hon bodde. Men så kom en farbror till henne på besök och fann att flickan knappt hade något kvar att äta. Pengar hade hon inga med sig. Farbror gick ut och skaffade henne ett rejält stycke sidfläsk att leva av.

— Vid konfirmationen, då gav ja mitt liv åt Gud, berättade Mamma. De ha ja aldri ångre. Va än ja få i live — man, hem å barn, så är hä ett lån från Vår Herre. Ett lån som ja ska förvalta.

Den som hörde på fick ta det som det var, med eller utan argument. Det gjorde henne alldeles det-samma. För henne var det en verklighet som hon byggde livet på. Och det var ingenting att dölja.

Signe hade ofta varit rädd som ung flicka. Att gå på skogen och geta var hennes första arbete. Hon var nio år och skulle passa korna en hel sommar. Som lön hade hon blivit lovad en kjol och en schal. Men hon otrivdes så i skogen. Rädd var hon hela tiden. Till slut var hon så ledsen att hon blev hämtad hem och slapp gå ensam i skogen med korna. Men då fick hon bara kjolen, inte schalen, för att hon inte hade klarat hela sommarn.

Vildmarken, skogen, odjuren — allt det hade väl närt hennes inre fruktan. Men också historierna som berättades och mörkret man hade omkring sig hela vintern. Om samernas trollkonster hade man hört sen man var liten, och vittran påstod somliga att de hade sett i skogen. Björnen hade sitt ide nära gården, och vargen var en ständig fiende.

En gång hemma i Danasjö, när Signe var sexton år, hade hon blivit dödligt rädd. Det var kanske

varken björn eller varg, vittra eller troll som skrämt henne. Men en kamp inom sig hade hon haft, så stark att hon sjunkit ner på knä och bitt Gud skicka sina änglar till henne. Kanske var det livet självt hon fruktade, det stora okända, den oskrivna framtiden. Men så hade hon tittat upp, och då hade hon fått se en ängel komma mellan granarna med utbredda vingar ...

Efter konfirmationen förlorade hon all sin rädsla.

Här har du mej

Signe stod och drog separatorn vid skenet av en ljusstump i mjölkkammarn. Barnen hade hon med sig. Gunnar och Axel var små den gången.

Anselm var borta på timmerskogen.

Plötsligt stod en främmande karl i dörrn till mjölkkammarn.

— Jag vill ha mat, sa han barskt. Signe kunde inte neka. Även om hon blivit förskräckt fick hon inte visa det. Men hon försökte vinna tid och tänka ut vad hon skulle ta sig till. Hon tog med sig barnen in och ställde sig att göra i ordning något att äta. Under tiden satt karln där i köket och vässade sin kniv. Det kändes hotfullt. Mörkt var det, och ingen vuxen fanns i närheten.

Mannen ville ligga över. Inte heller det kunde

Signe neka. Hon tänkte ut att när mannen somnat, skulle hon ta barnen med sig och gå ut i höladan och sova. Men sen hon låtit honom gå in i kammarn för att lägga sig där, kom hon på andra tankar. Hon skulle bädda åt sig själv och barnen precis där hon var i köket.

Hon sa till Vår Herre, tyst men eftertryckligt:

— Här har du mej. De ä bara ja å barna. Hjälp oss du.

Sedan somnade hon lugnt, barnen likaså och på morgonen när de vaknade kände de sig glada. All ängslan hade försvunnit. Besökaren gav sig av utan vidare besvärligheter.

Vid samma tidpunkt på dagen, just som Signe drog separatorn, kom en annan gång en okänd karl och begärde mat. Han ville ha smörgås. Signe låtsades först som om hon inte förstod honom, då separatorns dunder överröstade andra ljud. Men mest var det för att vinna tid som hon sa:

— Vänt lite, tills ja ha dragi f är dit.

Under tiden kom hon på vad hon skulle göra.

— Ja ska gå å lån' smör av fastra, sa hon. När separatorn brummat färdigt, gav hon sig av till faster och farbror. Sonen Hilding fick följa med henne tillbaka. Det var lite mer betryggande. Mannen fick sin smörgås och ingenting värre hände.

— Var du int rädd när Pappa var borta? frågade vi Mamma.

— Jo, men man fick lov å lita till en högre makt, sa hon då. Och så fick man sjung mycket. Då blev man glad och kom int på dåliga tanka.

Mamma tycktes vara på gott humör för det mesta.

Men det var någon av hennes objudna gäster som försvann med allt vad hon ägde av dyrbarheter, några smycken hon ärvt och till och med vigselringarna.

Jag kom springande in en dag och grät och skrek på Mamma. Min ena hand dinglade hjälplös. Jag hade varit med om att hässja hö och plötsligt hade handen gått ur led.

— Gå till Pappa och lån' näsduken, sa Mamma. Och Pappa tog hand om mig och torkade mitt snoriga, tårrandiga ansikte med sin brokiga snusnäsduk. Under tiden hade Mamma sin krigsplan klar. Snabbt tog hon en handduk, doppade den i kallt vatten och vred ur den. Så kom hon över till mig där jag stod hos Pappa. Utan att jag visste ordet av hade hon virat handduken om handen på mig och dragit den till rätta med en enda gång. Jag skrek av smärta. Men handen var åter på plats och när svullnaden hade lagt sig, var den som förr. Mamma hade som så många gånger fått uppträda som doktor och handla på instinkt.

En annan gång satt vi barn runt köksbordet och lyssnade med spänt intresse till vår kusin Adele. Hon berättade livfullt hur det varit att bli opererad för blindtarmen på sjukstugan i Stensele. Historien hade så dramatiska vändningar att jag plötsligt fick en sockerbit jag sög på i vrångstrupen. Det var en bit med skarpa kanter, huggen av en sockertopp, och biten satt ordentligt fast.

Jag kippade efter andan. Mamma fick se mig. Hon fick mig genast att gapa, och snabbt som tanken hade hon stuckit pekfingret i halsen på mig,

knyckt till och fått upp sockerbiten. Där låg den nu, blodig och skarptandad till allmänt beskådande. Och jag andades lättare genom min svidande men befriade strupe.

Söndagen

Söndagen för oss betydde något alldeles särskilt. Ordet särskilt var något som vi använde inför allt som inte hade med arbete att göra. Söndagen var vilodagen. Det var Gud som hade bestämt att det skulle vara så, därför att han själv vilade då. Det var inga hölass, inga skurgolv, inga tvättbaljor, inga nät som skulle ses till. Allt vilade på söndagen. Det var som om själva naturen vilade.

Egentligen var hela lördagen en förberedelse till söndagen. Då ströks de sista skjortorna. Då skurades trägolven vita. Då kärnades smöret. Då bakades bröd — bullar till söndagskaffet, men de skulle också räcka hela veckan ut. Pappa och pojarna fångade fisken till kvällsmaten. Pappa rakade sig på lördagskvällen och tog på sig en ren skjorta. Allting var så rent och det luktade tvål och vatten, nygräddat bröd och nykokt fisk och allt liksom passade ihop.

Så var det på lördagskvällen. Stämningen var hög när vi satte oss till det dukade bordet. Färsk sik, mandelpotatis, kakun, nykärnat smör och kärnmjök fick vi. Och så sa alltid Pappa:

Farmor Anna-Sara "Hur har du det med Gud idag?"

Skolan i Åbacka.

*Gunda, Dagmar och
lilla Vera, omgivna
av fem kusiner.*

— Jaha, så var den veckun slut. Han kunde väl beklaga sig över saker som han inte hunnit med och som han borde ha gjort, eller också hade något gått på tok. Men Mamma sa:

— Men vi får vara tacksam för vad vi har hunnit med. Hä kunne ha vart värre. Vi saken då ingenting.

Det kändes på ett särskilt sätt att vakna på söndagsmorgonen. Sängen var renbäddad och håret nytvättat. Det var en sådan stillhet, en sådan frid. Vi sprang ut i bara nattlinnet och vi stod där på förstubron och sög in söndagsfriden. Luften liksom väntade. Vi kände hur den omhöljde oss med den rena, söta doften från daggen, som solen torkade med starka, heta strålar. Mamma hade redan mjölkat korna och de hade fått sin extra portion, för det var söndag. Det hände att Mamma tog en handfull av hästens havre till var och en av korna.

Klänningen hängde över stolskarmen, tvättad och färdigstruken. Det var min klänning. Mamma hade sytt om den av en av sina. Den tvättade hon på lördagskvällen och hängde ut den på verandan. Mamma vände den med avigsidan utåt så att den inte blev blekt i solen. Solen gick upp så tidigt på sommarn. Mamma tyckte att det var den lättaste tiden på året. Min klänning av manchestersammet torkade på bara ett par timmar. Fort gick det att få alla ungarna tvättade. När vattnet i sjön blev så pass varmt att vi kunde tvätta oss där, var allt kvickt undanstökat. Värre var det på vintern, när vatten skulle bäras upp från brunnen och värmas.

Då stod vi i kö vid handfatet och de största hjälpte de mindre.

Mamma hann med så mycket på söndagsmorgonen. Det doftade redan av den stekta börtingen, och det fanns inget fel på aptiten. Vi tröttnade aldrig på fisken. Den var som en ny rätt varje gång.

Vid 11-tiden var allting färdigt. När vi på senare tid fått radio, skruvade vi på högmässan. Radion var på, högt så att alla kunde höra, men ofta tog man en tidning och tittade i den, fast man i alla fall hörde mest på gudstjänsten. Ibland brukade jag sitta och nypa ihop händerna för att inte bli rörd av vad prästen sa. Man vågade inte erkänna vad man kände.

Och så glimten i ögat på pojkarna, när de fick en idé! Plötsligt försvann de. Det enda vi såg var byxbenet och kolven på salongsgeväret. De visste så väl att Mamma inte tyckte om det. Det var söndag och då kunde vad som helst hända. Söndagsfriden skulle inte störas. Men söndagen varade ju i oändlighet.

Snopna kom pojkarna tillbaka. Det blev ingen jakt. Det gick aldrig att skjuta prick på söndagen. Skulle Mamma ha rätt i alla fall? Någon gång måste väl turen ändå komma?

Söndagen var så lång. Man gjorde ju ingenting. Ibland blev man nästan rädd — vad skulle man ta sig till om man aldrig fick arbeta? Mamma skulle vila på söndagen. Hon låg faktiskt och vilade. På sommarn åt vi bara fil och tunnbröd. På vintern var det Pappa som högg upp köttet och lade ner det i en gryta. Ofta var det vi flickor som kokade potatisen, för den skulle vara skalad på söndagen.

Det gick aldrig en söndag utan att vi hade främmande. Ibland kunde man räkna tre till fyra motorbåtar, som kom puttrande uppför sjön. Det var grannarna från en annan by, längst nere vid andra änden av sjön. Köket blev alldeles fullt. Man skakade hand och man neg, kvinnorna i sina sommargranna klänningar och männen i skjortärmarna. Kaffepannan var redan på innan de steg i land. Ibland, om vi redan hade ätit upp alla bullarna, gräddade Mamma våfflor. Under tiden tog Pappa alla männen ut och visade åkrarna. Det talades om utsäde och gödning.

Kvinnorna i köket hade mycket att prata om: kalvar och grisar och lakansväv och hur många alnar mattväven var. Vi försökte följa med, men till slut stod vi bara där och tittade. Då sa Mamma:

— Men hä ä väl bäst ji gå ut.

Det var just vad vi ville, men vi visste inte riktigt om det passade. Så bar det iväg. Vem kunde springa fortast ner till sjön? Nu måste vi visa gästerna våra dyrbaraste ägodelar. Mellan stenarna som slängts i vattnet då åkrarna spadats ut, var många familjer av olika fisksorter. Den stora konsten var, om man kunde vara så stilla att man kunde fånga en liten gädda med fingrarna. Man fick bara hålla den några sekunder, eljest kunde den dö. Där kunde vi hålla på i timmar. Mamma började bli ängslig och ropade och så bar det iväg in till våfflor.

Tidigt fick man gå till sängs på söndagen, för man skulle upp tidigt. Hur det var så blev man trött även av att göra ingenting.

Skidor till skolan

Gunnar och Axel gick fyra år i skola i Åbacka. Men det år då jag fyllt sju blev alla barnen inackorderade i Jiltjaur hos familjer där. Bröderna och jag fick bo hos farbror August och tant Tilda. De tog oss in i familjen precis som om vi varit deras egna barn — när de nu plötsligt hade fem i stället för två.

Vi kom inte hem annat än till jul och påsk. Att resa hemifrån var lika svårt varje gång. Jiltjaur låg nio kilometer bort över berget. Till julen åkte vi skidor hem. Jag sattes först i spåret, pojkarna efter. Det gick så lätt att åka — vi skulle ju hemåt. Ändå var berget brant och besvärligt. När vi kom upp på krönet sa jag till Axel: — Nu få du åk före. Jag tordes inte lägga iväg så fort som han ville utför berget.

Vi hann aldrig få det långtråkigt hemma. På nyåret bar det iväg igen till skolan, hur gärna vi än hade velat stanna.

Medan vi var borta i Jiltjaur fick vi en lillasyster — Vera. Hon föddes den första mars, och det dröjde till påsk innan vi fick se henne. Vilken överraskning, tyckte vi, och så söt hon var där i tullan. Den här gången var vaggan faktiskt ledig. Vi hade en tik som hade nedkommit med valpar nästan samtidigt som Vera föddes. Valparna fick inte vara kvar. Men tiken höll till i vrån vid spisen och passade på

Vera. Var det någon som kom för nära, så kom hunden sättande. En gång höll hon på att ta näsan på farbror Ludde, när han böjde sig ner för att titta på lillstinta.

Efter två år i Jiltjaur blev jag skickad till Sorsele och fick bo på skolhemmet där. Det var en svår tid. Betygen åkte ner. Jag otrivdes och kände mig utsatt för retsamma kamrater.

Hemstickade strumpor och vantar försågs vi med hemifrån. Men annars var det meningen att skolhemmet skulle se till att vi fick kläder. Jag växte fort och var snart längre än alla mina kamrater, i varje fall flickorna. Ingenting passade åt mig. En dag kom ett paket skickat av någon slottsfröken söderifrån. Där fanns ett par ljusa, blågrå ridbyxor i flanell som passade precis åt mig. Men fy att bli kallad Kalsongerna som jag nu blev! Jag tordes inte gå i ridbyxorna. När jag skulle bära in ved åt kristendoms läraren på eftermiddagarna, övertalade jag en kamrat att låna mig sina gröna skidbyxor. Då kände jag mig riktigt fin: gul jumper, gröna skidbyxor. Jag mötte en ung man som gav mig mitt livs första komplimang: — Så fin du ä.

Den unge mannen hade en stor plats i mitt hjärta i många år framåt.

Jag växte så oroväckande fort att jag fick order om att vila varje eftermiddag och dricka grädde och äta socker för att lägga på hullet, lång och skranglig som jag var. Drottningen från Åbacka blev jag kallad ibland när kamraterna ville retas. När Dagmar kom efter till skolan blev hon Prinsessan och Martin fick heta Prinsen.

En dag kom det en riktig prins och prinsessa till skolhemmet. Det var Gustaf Adolf och Sibylla, hertigparet av Västerbotten, som besökte bygden. Mjöl delades ut. Det var en tid då många hade ont om mat och ännu mer ont om pengar.

Not och långrev

Det droppade från taket. Sinnena ljusnade, stegen blev lättare och snabbare. Vintern började släppa sitt grepp och de gråbitna timmerhusen glänste som silver i solen, den gudomliga solen som åter var där.

— Mattias med sitt blida skägg lockar barnen utom vägg, sa Mamma. Nu stod vi där och tittade efter skägget. Joo minsann, med lite fantasi kunde man få snömassan som hängde från taket att likna ett skägg. Invid väggen fanns några bara fläckar. Ändå var Mattias' dag bara i slutet på februari, och det var långt till den riktiga våren. När tjälen på allvar börjat gå ur jorden kunde vi rulla kulor att leka med borta i lertaget. Pappa hade gjort en trädocka åt mig en gång, annars hade vi inga leksaker. Men barkbitar var härliga båtar, när snön smälte och det blev rännilar av vattnet. Pojkarna var duktiga på att snickra ihop små slädar av plankbitar de fick av Pappa. Så hade vi kottar och mossa att leka lagård med.

Det var rätt tid att börja fånga gäddan nu. Läckert var den på vårvintern. Men på sommarn fick den gärna för oss simma fritt i sjön. Jag fick följa med Pappa och fiska. Vi tog ordentligt på oss och satte höga gummistövlar på fotterna. Mamma gjorde i ordning matsäck. Extra vantar låg i säckfickan och för säkerhets skull la Mamma ner en tändsticksask till. Det är allt gott med en varm kopp kaffe, tyckte hon. Det kunde sno bra kallt ute från Juktan på vårvintern.

Vi rodde ut från land så långt det var öppet vattnet. Så drog vi båten över isen till nästa vak, och så fortsatte vi ända tills vi kom till viken där vi brukade fånga gädda. Ryssjor och nät satte vi ut. Nästa dag var vi där igen och vittjade ryssjan och näten. När vi fick många gäddor skars de upp vid ryggbenet, och så kunde fisken flakas ut och hängas upp till tork under takkanten vid solskensväggen.

Dagarna före jul satte Pappa ut nät under isen. Han använde långa hopsatta stänger och en tagelina, när han drog näten under isen. Efter all den feta julmaten var det fint med färsksisken.

Pappa hade ont i ena knäet sommar som vinter. Det var nog därför att han stått på knä på isen så många gånger för att dra nät.

Men långreven la vi ut om sommarn. Då rodde vi långt utåt sjön där det var djup som öringen gick på. Pappa kunde läsa sjöbotten som andra läser en karta. Varje djup eller grund, varje sten kände han.

Det var fint att få vara med Pappa i båten. Det kunde blåsa friskt och vågorna gick höga. Men med Pappa behövde jag inte bli rädd.

— Håll båt'n just sänna som han nu ligg å mön sakta, sa Pappa. Det var svårt att ro bakåt och hålla båten i rät vinkel mot vågorna. Här fick jag lära mig koncentration. Annars tappade jag greppet om båten. Och det gick ju inte.

Den första öringen blev synlig.

— Hä va en fin en rackar, sa Pappa. Nytt bete på kroken, ned i djupet med reven. Ibland fick vi dussinet fullt av börting. Det var så vi kallade lax-öringen hemma hos oss.

mön — ro akterut

När rajden kom

— Goddag, mor Signe, har du nån saltfisk?

— Goddagen Abraham, nog ha vi väl fisken. Ja ska genast sätt på han, hä brinn då i spisen.

Nu var samerna på väg med rajden, och Abraham var den förste som kom. De brukade bo hos oss.

Fisken skulle hämtas från jordboden. Snön var djup, men Mamma var lätt på foten och sprang så fort att snön aldrig hann ner i skorna. Snart kokade fisk och mandelpotatis.

— Hur ha ji ne uppe i fjälle — hä ä väl olusteligt komma hittna ne i skogen? Hur mår båna dina, ja skull väl int känn igen dem. De väx ju så fort, å mor Anna, hon få då va frisk? Alla frågor kom i ett andetag från Mamma.

Det var mycket man ville språka om. Joo, den här gången hade mor Anna rest med barnen i förväg med turbil och järnväg till huset i skogslandet nära kusten. Där bodde familjen under vintermånaderna.

Rajden kom — det var en uppståndelse.

Renar drog pulkor i långkaravaner. Samer, hundar, säckar fyllde hela gårdsplanen. Renhjordens många hundra renar betade uppe i stenbackarna där vi sprang barfota om sommarn. Där låg nu meterhög snö. Renarna grävde bort snön och åt laven.

Också vårt stora kök blev fullt med säckar, hundar och människor.

Det var nere på isen som renslakten utfördes. Små hål hackades upp för att skölja delar av djuren. Inget fick förfaras.

Stora köttgrytor sattes på spisen. Samerna var hungriga och trötta. Vi bar ved och Mamma eldade järnspisen röd. Också i öppna spisen gjordes en stor brasa och över eldtungorna ställdes kittlar att koka.

Hemtrevligt blev det. Värmen, den goda maten, tröttheten. Ryggsäckarna blev stöd för dem som tog middagslur på köksgolvet. Hundarna vilade sig också. Det var ingen lek att hålla ihop en stor renhjord i djupsnön. Gick vi för nära hundarna morrade de. Vi aktade oss, för vi ville inte komma i onåd. Vi hade sett tänderna, när de gnagde på sina köttben.

Mamma bäddade åt oss barn på golvet med extra madrasser som hämtades i boden vid sjön. Det var spännande att ligga på golvet. Men det var också

spännande att möta en helt annan värld som samerna hade med sig.

På nätterna kunde vi höra en av samerna jojka. Pappa förstod litet av språket. Jojken handlade om samens kärlek till sin blivande hustru, som nu var med i en annan rajd i en helt annan del av Lapp-land.

Abraham lekte med oss. Vi blev renar när vi höll armarna högt över huvudet. Lason sjöng sin sång genom luften när Abraham kastade. Han träffade alltid rätt. En gång när jag blivit infångad med lason, slutade leken med att jag drogs upp över bjälkarna ända till taket i köket. Rädd var jag. Axel och Gunnar tittade på mig, när jag tvekade.

— Du har varit med från början, var inte feg nu, tyckte jag deras blickar sa. Därmed växte mitt mod och vi slutförde leken över takbjälkarna och ner på köksgolvet igen. Med Abraham fick vi åka pulka, och snön yrde när renen sprang. Vilken otrolig tjusning! Vi skulle önska att vi hade en tam ren.

Ibland kunde samerna stanna rätt länge, beroende på om betet var gott för renarna.

Pappa och Abraham hade en del att prata om. När vi inte stängt för myrhöhässjorna i tid innan renarna kom från fjällen, kunde det hända att stora delar av myrhöet blev förstört. Renarna trampade ner det. Ibland kunde det vara några kvarlämnade strörenar som gick åt höhässjorna. En gång hade vi fått slakta djur på gården på grund av att vi hade för lite hö kvar.

Med Abraham satt Pappa och talade ut om sådana saker. Det var viktigt att hålla allt i öppen

dag. Det kunde vara nog så spänt mellan samer och nybyggare på många håll.

— Int tänkt ja vackert om gammrena dina å husbond deres när ja kom ditte myra, sa Pappa. De satt mitt emot varann vid bordet. Getost hade man i kaffet idag. Det småryckte i mungiporna på Abraham, ögonen lyste till och så skrattade han ut ett klingande skratt som vi så väl kände igen.

— Gammlappen har nog tänkt å sagt en del han
å.

Så var samtalet avslutat.

Det blev så tyst och vardagligt hemma när rajden farit vidare. Barnen fick flytta tillbaka till sina sängar. Madrasserna vi legat på bars ut och borstades i nysnön, innan de togs ner till boden där de hörde hemma. Men på isen fanns det ännu hål efter renslakten. Gunnar och Axel lekte där nere en gång när de var små. Det var blankis, härlig att åka kana på. Tunn nysnö hade kommit, bara så pass att det var fläckar av vitt här och där. Där tog de sats för att komma längre och längre på iskanan. Plötsligt försvann Axel ner i ett hål, ett som var kvar efter renslakten. Hålet syntes inte, för nysnön hade lagt sig tunt ovanpå. Borta var han, men bara några sekunder. Han studsade upp igen som en boll, rakt upp ur det runda hålet i isen. Förskräckta sprang småpojkar in till Mamma. Axel var så liten att han inte kunde tala rent:

— Småängla lytte opp mej, småängla lytte opp mej!

Av med våta kläder! Snabbt kom Axel i säng och fick varm välling av Mamma.

Smultron och grädde

Det var tre kilometer till Arvträsken och dit var det roligt att gå. Stigen som följde Arvträskbäcken var vältrampad. Vid träsken fortsatte stigen in i Stensele socken. Bäckens mynnade ut i Juktan. Om vårarna när vi öppnade dammarna dansade timret ner i långa rader till Juktan. Det blev något av en folkfest i byn. Man kom för att se på flottarna, man gräddade våfflor och karlarna bjöds. De slet dag och natt med virket.

Vid bäcken låg ett sågverk som hela byn hade byggt. Det blev färdigt 1925. Där fanns också en kvarn där vi malde kornet. Stora delar av vår myrslått gjordes uppe kring Arvträsken. På hösten gick man tillbaka till myrarna igen. Då stängde man för hässjorna med stängsel, som gjordes av buskar och grenar. Nertill stampade man fast det i myran och upptill gick det så högt att bara toppen av hässjan stack upp. Man gjorde granöglor som ställdes emot, så att renarna inte skulle få loss höet.

När man sen kom på vintern med slädskrinda för att hämta hem hö, var det viktigt att veta om det var tjäle i marken. Annars kunde hästen försvinna ner i någon kallkälla med skrinda och allt. Sen skulle man ta bort stängföret och det kunde vara ganska besvärligt om det var fastfruset. Man packade skrindan full och trampade ner höet. Vid hemkomsten hjälptes alla åt att lassa ur.

Arvträskan låg där som blanka rådjursögon mellan branta berg. Vi rodde drag emellanåt och la dessutom ut näten. En gång fick jag här upp en kilos-aborre — min första! Jag lyckades få den sprattlande fisken av kroken också.

Pappa och jag var på väg hem. Vi hade lagt ut alla nät. Stigen slingrade sig över en hög ås vid bäcken och man kunde se Juktan ligga där blå mot de mörka bergen. Det var den vackraste sensommar-dag. Kvällssolen lyste som guld över skogen. Vi hörde några fåglar flyga upp. För övrigt var det bara slafsandet från Pappas våta byxben som blandade sig i tystnaden.

— Hä ä nästan synd å skam å prata, hä ä som hä int passe, sa Pappa.

— Ja, nog är ä hä, sa jag.

Pappa fortsatte:

— Ja ha då jämt tyckt hä ä som lusteligt hänna kring kvarnbacka. Ja tro vi gå om däri granmora å si om bera ä mogen. Hä ä väl en omväg men nå hinn vi ändå få oss kokfisken.

Vi skulle hem i tid för att dra noten, men nu beslöt vi att gå förbi och se vad som fanns vid smultronstället.

Höga granar stod tätt vid stigen. Det blev nästan mörkt här inne mitt i sommarn. Nätterna var så ljusa så här års att man nästan glömt hur mörker kunde vara. Stigen öppnade sig och där växte smultron. De lyste stora, saftiga, röda mellan bladen och allt det gröna.

Nästan ömt plockade Pappa smultron med sina stora händer. Vi åt. Han gick fram till en björk och

rev av en bit näver. Av den satte han ihop en liten skopa. Vi plockade vad som fanns kvar av bären och la dem i näverklyvan.

— Nu ska vi se va Mamma säj när hon få si så fint jorbärår hä ä, myste Pappa.

En del år slog det häftiga regnet vid blomningstid sönder blomman. Men i år skulle vi få smultron och grädde till middag.

Björnen

Vi låg på knä och rensade ogräs i potatislandet. Det var en varm sommardag. Men snart var vi färdiga med skiftet vi satt oss före att hinna med till midnatten. Vi skulle få bada efteråt, hade Mamma lovat. Bä- bä- var det ett får? Nej, det måste vara Axel som skojade med oss . . . Men så hördes båndet igen och Mamma reste sig och spanade med vana ögon mot hagen.

— Ja tror hä ä gumsen, men han måst vara sjuk.

Fåren fick gå fritt ute i skogen hela sommarn. De släpptes ut tidigt på våren och hämtades hem innan frosten.

Vi gick gumsen till mötes. Han gjorde inget motstånd som vi var vana vid när vi klappade honom. Sakta gick han in i lagårn och la sig. Där låg han sen i flera dagar utan att vilja ha mat eller vatten.

Mamma undersökte honom men kunde inte hitta något fel.

Under tiden hade vi talat med karlarna i granngården, våra kusiner. Vore det inte bäst att titta efter resten av fårhjorden. Med ryggsäck och gevär på axlarna satte några av dem iväg till skogen. Hela dagen gick. Först sent på kvällen kom de åter.

Fåren hade de hittat, men alldeles vettskrämda. De hade arbetat i timmar på att samla ihop dem, men det gick inte, berättade Ragnar. De hade sett flera av fåren rivna, både skälltackan och flera av lammen. Björnen hade varit i farten.

Det var ingen vacker syn att se björnens verk. Delar av fåren hade grävts ner i jorden och täckts över med torv. Listigt av björnen att först riva skälltackan, tyckte Ragnar.

Vid närmare eftertanke mindes vi att några av oss ett par dagar tidigare hade gått stigen till Flakaträsk. Vid Arvliden hade vi varit alldeles nära björnens jaktmarker. Kuslig känsla så här efteråt. Vi hade sett björnspåren men inte tänkt närmare på saken.

Med extra hjälp nästa dag lyckades karlarna ringa in fåren och ta dem hem, där de sen fick gå ute på ägorna resten av sommarn. Björnen hade satt sina spår även på andra vis. Fåren hoppade till vid minsta ljud och stod länge och tittade. Gumsen fick krafterna åter så småningom. Han hade nästan sprungit ihjäl sig.

Pappa berättade en dag hur det var när han första gången såg björnen. Han var getare vid nio års ålder och gick med korna i vall på skogen.

— En dag såg ja en björn stå å titt på koen över en storsten. Han hadd lagt rama ditta sten, å han såg int' grann ut där han sto. Ja vart ju rädd men ja lyfta käppen å fäkte me han i lufta å ja hojte allt ja kunne. Björn han bare sto där å kåkse på mej där ja fäkte me käppen. Så för sanningen snurre han int' runt å luffse in mot skogen. Koen dem hade lagt iväg rädd förstår du, å nu var ja int' sen iväg ja håller. Ja flög över stena å myren. Bös vart ja när ja såg hemme mitt mä live å koen i behåll. Så fort ha ja allri kute nån gång.

Men nästa dag bar det iväg till skogen igen med korna.

rama ditta sten — ramarna på stenen

kåkse — tittade

bös — glad

kute — sprungit

Järngryta vid sjön

Där stod den, järngrytan, vid några höga stenar som skyddade för vinden från norr. Mamma hade mig med otaliga gånger medan hon tvättade kläder nere vid sjön. Fjorton månader gammal hade jag plötsligt stått på huvudet i sjön mellan några stenar. När Mamma tittade upp från tvättbaljan, såg hon bara fötter och ben av mig. Hon hade visat mig just den platsen där hon drog upp mig.

Nu var jag fjorton år och skulle få sköta tvätten

27
 Län Subelia Kallberg
 till Miska, Torvald

Debet

Koop. Handelsföreningen Renen u. p. a.

v	Febr. 18	Om 1 kas 80 kg Kaffe	2.30/	184.00
v		3 1/2 sk. amerik. kostmjöl	23.00	69.00
v		17 kg Ärtor	60/	10.20
v		25 " Bl. Fäskt	2.50	62.50
v		20 kasker Purup	2.-	40.-
v		3 kg Kacao	3.50	10.50
v		10 p. Smör	1.90	19.-
v		10 " " "	2.15	21.50
v		4 par Knäddes	2.50/	10.-
v		2 st. Lyftkrokar	1.75/	3.50
v		52 kg Potatis	1.10	57.20
v		1/2 " Fäst		1.50
v		ring träd		65
v		3/8 linjer Sill	8.50	25.50
v		10 p. tändstickor	45/	4.50
v		10 st. Lålar	40	4.00
v		10.5 kg Skif	1.25	13.12
v		10 lit. Jologin	45/	4.50
v		1 lit. Separatorolja		1.75
v		122 kg Fläk	1.75/	213.50
v		80 " Smiddbröd	95/	76.-
v		27 " Afisbröd	85/	22.95
v		6 st. tom sårkan	40/	2.40
				<u>857.77</u>
		Om Afkast		400.-
		Om rest		<u>457.77</u>

Stormöte i Åbacka 10 juli 1932. Längst t.v. Pappa Anselm med Martin på armen.

alldeles själv för första gången. Många gånger hade jag bett om lov och till slut gav Mamma med sig. Kläder och linne var dyrgripar i ett nybyggarhem, där varje sak var handvävd. Det låg år av arbete bakom.

Dagen före tvättdags gjorde jag allt i ordning och bar ner säckar med björkved för att elda under grytan, den sotiga. I stora träbyttor och såar skulle tvätten blötläggas: lakan i en, handdukar i en annan, kulört i en tredje. Och så yllet för sig — det fick man inte lägga i blöt. Men allt på gården skulle tvättas om somrarna: täcken, mattor, vadmalskläder.

Tidigt var jag uppe nästa dag och satte eld under järngrytan, som fylldes med vatten från sjön. Jag traskade med en hink i vardera handen för att spara stegen. Åtta personer i hushållet — det blev en hel del tvätt. Det första varma vattnet bar jag undan och sparade för att kunna tvätta under tiden, när det behövdes. Det första var att få lakan och all vit tvätt på kok i grytan. Lutburken hängde i ett snöre ner i vattnet. Mamma hade gjort luten själv av aska. Brun såpa köpte hon i handelsboden och den kostade inte mycket. Tvättmedel talade man om som något alldeles särskilt fint, nästan som en lyx man tillät sig någon enstaka gång. När Mamma hade bakat bröd på fem kilo mjöl åt ett lag karlar som skulle ut på timmerskogen, fick hon en krona för arbetet.

— Vad gjorde du med kronan? frågade jag.

— Jo, sa Mamma, jag köpte tvättmedia.

En halv burk lut mot en viss mängd vatten, hade

jag lärt mig. Vittvätten blev ilagd, och där stod jag nu med en trästake som hade en klump i ena ändan och stoppade ner tvätten. Det var som om eldslågor och sotflagor var alldeles vilda på att komma in i grytan ovanpå vittvätten. När koket var färdigt, bars lakanen ner till sjön. De sköljdes mycket noga. All lut måste bort och snart kunde jag hänga lakan efter lakan på klädstrecken. Vackert tyckte jag det var med vita tvätten mot gröngräset och blå himmel.

Hemvävda handdukar hängde också snart rena och sträva i luftiga rader — röda i en rad, blå och gröna i en annan. Det var en lek att stryka om man slog ut tvätten noga innan man hängde upp den, hade Mamma sagt. Solen och vinden fick fritt göra sitt. Lakanen manglades aldrig, det var bara den översta kanten som ströks. Men det var som att komma rakt in i sol och frisk vind när man hoppade i säng.

Mamma ropade att kaffet var färdigt och jag sträckte på ryggen, lämnade skurbrädan och de blå overallerna som fick ligga lite längre i blöt. Smutsen satt ännu hårt på knäna.

Mamma hade gräddat våfflor, minsann. Det var det vi oftast bjöd gäster på och nu hade hon lagat dem särskilt för mig, när jag skötte tvätten alldeles ensam för första gången. Jag var riktigt rörd. Och jag fick äta så mycket jag ville. Mamma serverade och jag kände mig vuxen och duglig. Men elden under grytan måste jag passa och fick inte sitta för länge vid våfflor.

När allt var färdigt, alla byttor och bunkar på

plats, kom Mamma ner för att se att allt var bra. Nu tänkte jag, att hon ville se på de fina klädstrecken och allt rent som dansade i vinden. Men nej — först gick hon till boden där lut, såpa, tändstickor, byttor och träsåar hade sin plats. Hon tittade på borstarna, hon kände med handen i hinkarna. Andlöst såg jag på, men så sa Mamma:

— Det här ä ju bra, du har vart duktig. Hä ä som jag ha gjort det själv.

Den granna hästen

Vår trogne gamle Putte var borta. År efter år hade han dragit timmerstöttingarna, hämtat myrhö med skrinda, dragit harven på potatislandet och gjort långa färder ner till bygden efter proviant. Pappa och Putte hörde ihop i allt sitt dagsverke. Men nu hade Putte blivit för gammal för att arbeta. Ha hästen kvar bara för nöjes skull, det hade vi inte råd till. Då skulle höet ta slut. Så sattes det punkt för Puttes liv. Jag ville helst inte veta hur det hade gått till.

Nu var vi utan häst och livet var sig inte likt. Så småningom beslöts det att Axel och Gunnar skulle ge sig upp till Danasjö och se på en ny häst. Det var morbror Robert som hade en till salu. De kom hem med den grannaste, finaste, ljusbruna häst

man kunde tänka sig. Den var ung och nyss inkörd. 1200 hade de fått ge, och det var ändå ett vänskapspris, eftersom det var inom släkten.

Våra grannar hade potatisland ute på holmen som låg ungefär 300 meter ut i sjön från vår sida räknat. Eftersom de inte hade häst, gjorde vi ibland något dagsverke åt dem. Det fanns en stor, stadig flotte. Den användes när häst och redskap skulle förflyttas. En av karlarna brukade ro eller köra motorbåten och ta flotten på släp. Var det fint väder gick det bra.

Med den nya hästen skulle nu två av karlarna över till holmen och harva. Flotten var så bred att häst och harv skulle få plats, och den hade fyra stolpar i hörnen. Från den bakre till den främre stolpen på var sida gick det en planka ungefär i jämnhöjd med hästens selfästen. Därigenom skulle hästen hindras från att kliva snett, så att jämvikten rubbades.

Men när hästen skulle dra harven upp på flotten, råkade han stiga så att ena plankans kortända träffade honom i ljumsken. Hästen blev rädd och stegrade sig. Flotten, som inte var fastbunden vid land, gled ut i vattnet. Hästen plaskade ner mellan stranden och flotten och stod i vattnet. När nu hästen såg sina husbönder glida bort på flotten blev han orolig, ville komma efter och började simma. De ropade till en tredje man som sköt ut en båt åt dem så att de kunde komma närmare hästen. Men harven var tung, den drog åt ena sidan och skacklarna blev skeva. Ena selapinnen gick upp. Harven drog alltmer mot djupet, hästen föll på sidan och sparkade

vilt med benen utan att lyckas vända sig rätt igen. Karlarna försökte få tag i grimman, men den gled av. De såg hur hästens huvud drogs ner under vattenytan. På några ögonblick, ofattbart snabbt, var det över. Hästen var död, drunknad inför deras egna ögon. Den fina, vackra unga hästen de hade köpt! Köpet var så nyss avslutat att försäkringen inte hade hunnit gå över på de nya ägarna.

Axel var alldeles tyst i månader efter detta. Han kunde inte säga något, han bara sörjde inne i sig själv. Pappa och Mamma var oroliga för honom.

På söndagarna såg vi honom sitta i timmar nere vid aspen och bara se ut över sjön. I lång tid var vi sen utan häst.

Servisen i golvet

Mamma var den som mest fick sagt vad hon tänkte. Hon tog alltid ställning och gav sitt omdöme om saker och ting. Om hon inte visste så sa hon det.

— Hä vet ja int. Hä it få vara, sa hon och småskrattade lite.

Pappa hade svårt att komma fram med sina tankar och åsikter. Berätta historier kunde han, men tala om vad som verkligen rörde sig inombords var inte så lätt.

Det var inga stora överläggningar som hölls, när

Pappa gick igenom dagsprogrammet med pojkarna. Vad behövde nu göras? Man gick efter en årsplan som Pappa hade tänkt igenom och pratat med Mamma om. Vad skulle man avverka för att få virke? Hur skulle de nya dikena grävas? När pojkarna blev större, fick de ganska fria händer att göra som de tänkte i arbetet.

Vi kunde höra Pappas och Mammas mummel sen de lagt sig om kvällarna. Vi tyckte om att höra det. Värre var det när inga ord blev sagda. Särskilt var det några år som var svåra, när jag var mellan åtta och fjorton.

Karlarna kom från grannbyn med månadsransonen på fickan. Man visste precis vem som hade vad. Också vem som tog till hembränt.

Tungorna lossnade. Karlarna pratade, Mamma kokade kaffe. Men ibland gick hon ner i lagårn för att slippa ifrån det hela. Där var det ju också varmt på vintern.

Det var så många som kom att vardagskopparna inte räckte. En gång strök en av karlarna med armen över bordet, så att finservisen åkte ner. Kaffefläckarna trängde in i det vitskurade golvet.

Dagmar och jag låg skavfötters i en säng nära spisen. Vi tyckte det var otäckt när karlarna höll på och rumsterade. Ibland kom någon av de främmande fram till oss och böjde sig ner så vi kände andedräkten.

— Så hanna ligg småstinten.

På somrarna var det nästan värre. Då hade man de ljusa nätterna. Det var ingen sak att ha brännvinsflaskan med vart man gick. Då stod karlarna

bak knutarna och tog sig en sup. Det hände nästan alltid vid missionsmötena att det var någon som bjöd på snaps. Men man gjorde det i smyg bakom lagårdsväggen.

Vid bröllop och andra fester la man inte så mycket band på sig. En gång fick jag se Gunnar och Pappa stå ute på backen med ett fast tag i kraglinningen på varann. Rösterna blev högre och högre. Diskussionen hade gått över i handgriplighet. I vild förtvivlan hoppade jag fram för att komma emellan och få dem att skiljas åt. Men Pappa bara svepte mig åt sidan så jag tumlade om i backen. Jag rusade in och ropade på Mamma. Hon kom genast ut och försökte få dem att släppa taget. Så småningom lugnade karlarna sig.

En annan gång låg Gunnar raklång och kräktes på marken vid farbror Emils lagård. Arton år var han, och inte tålde han spriten. Han blev alltid sjuk av den. Nu försökte han bli av med eländet genom att stoppa fingrarna i halsen. Han kräktes och kräktes. Pappa kom förbi, själv ganska ostadig på benen. Men att pojken skulle ligga så där och bära sig åt — det tyckte han var förargligt.

— Men ligg du hänna? sa Pappa. Han tog tag i Gunnar och reste upp honom på benen. Där stod de och höll om varann lite vacklande och plötsligt låg de bägge två på marken. Nu hade Gunnar övertaget. Han låg ovanpå Pappa och höll honom nere. Hur illa han än mådde, var han stolt över att det inte var han som låg underst.

Mamma försökte få Gunnar att be Pappa om förlåtelse för den händelsen. Åtskilliga gånger ma-

nade hon på honom. Men det tyckte inte Gunnar var behövt. Det fanns ingen långvarig osämja mellan honom och Pappa. De kände sig båda väldigt skamfulla efter sådana händelser. Men det fick vara med det. Ingenting blev sagt efteråt, och det var mest vi andra som tyckte att det varit hemskt. Tänk om Pappa verkligen hade gett sig på Gunnar. Då hade ingen kunnat veta hur det hade gått, så stark som Pappa var.

Blandningen av rädsla och beundran gjorde att jag ibland inte visste vad jag skulle tycka om Pappa. Vi hade de bästa stunderna med varann ute i båten då vi fiskade. Och jag var nog ”Pappas stinta”. Om jag var kantig och ful i mina egna ögon när jag jämförde mig med Dagmar, så visste jag att jag i alla fall hade en plats i Pappas hjärta. Den gången Martin föddes och jag hade lunginflammation, var han mer orolig för mig än för Mamma och den nyfödde. Han trodde han aldrig skulle få se sin stinta igen.

Men när jag såg hur Mamma led blev jag bitter på Pappa. Jag såg ju hur det gick med hennes fina servis och hennes vitskurade köksgolv. Att Pappa inte kunde säga nej till karlarna och inte själv låta bli att ta ut sin ranson på motboken, det tog hårt på Mamma.

Husmor, H är

Mamma spydde plötsligt blod en dag i lagårn och svimmade. Pappa bar in henne och la henne på sängen. Hon var så matt att hon inte kunde stiga upp på flera dagar. Men så blev hon bättre och började arbeta igen.

Doktorn konstaterade blödande magsår. Det var så många sår att det inte skulle gå att operera. Vi hade ju sett henne spotta blod i spisen ibland och bli fort trött.

Men nu skulle hon få bidrag av kommunen så att hon kunde få fara till Åre kuranstalt. Det var som att förbereda en resa till en annan världsdel. Och det var som att slita hjärtat ur bröstet att se Mamma fara bort.

Jag var fjorton år och fick överta ansvaret för hemmet. Vi hjälptes åt att få Mamma färdig. Hon blev permanentad i håret; vi skrev efter en blå stråhatt med blommor och band som vi sett i Åhlén och Holms katalog. Den kostade sex kronor. Blommiga klänningar syddes. Aldrig hade vi sett Mamma så fin som då hon for på sin åtta veckors kur.

Pappa satte sig ibland med glasögonen på vid skrivschatullet och skrev långa brev till Mamma. Vera som var fem år ritade krumelurer och streck på ett papper och fick till svar att Mamma begrep precis vad hon menade.

Jag hade lärt mig sköta tvätten den där sommarn. Men lappa kläderna, det var värre. När jag såg stora hål i knäna på Pappas blåbyxor, visste jag inte hur jag skulle bära mig åt för att laga så att det såg snyggt ut. Jag hade lagt upp overallen på köksbordet för att göra något åt byxknäna. Just då kom Farmor och hälsade på.

— O gullaligen, att människa int' har tänkt, sa Farmor. Hä kan väl ja göra.

Efter det fick jag gå över till Farmor med allt som behövde lagas, eller också kom hon och satt hos oss.

Bröderna skulle på slätter en hel vecka och behövde matsäck med sig. Vad ger man 16—17-åriga hungriga unga karlar? Jag gräddade ugnspannkaka på ugnspannkaka. Så bakade jag limpor som stod och jäste så fint och såg så lovande ut — ända tills i sista stund, då jag skulle sätta dem i ugnen. Då märkte jag att jag fått fel plåtar och de passade inte in. Mina fina limpor sjönk ihop och blev degiga inuti. Stor sorg. Men de åts upp i alla fall. Så packade vi ner fisk och rökt fläsk, en mjölkhink, smör, kaffe, socker. Till färskmat skulle pojarna fiska själva i sjöarna där uppe där de hässjade myrhöet.

Ansvar för småsyskonen tog jag mycket allvarligt. Det förstod de naturligtvis inte. De tyckte om att reta mig ibland. En dag kom jag tillbaka från lagårn och fann huset tomt, dörrn vidöppen och flugor och mygg surrande omkring där inne. Vart hade ungarna tagit vägen? Ute på sjön såg jag dem, de tre små i båten. En rodde, en satt i fören och en i aktern, högt uppklätrade för att dingla med benen

över vattnet. Jag blev så förskräckt att jag helst ville skrika. Men Mamma hade sagt: skrik aldrig åt barnen, då blir de rädda. I stället började jag stöka kring huset, ute och inne så ljudligt som jag kunde för att de skulle märka att jag kommit tillbaka. Jag slamrade med mjölkkrukorna och sneglade ut över sjön. Jo, så småningom gled de små figurerna ner i båten och så började den sätta kurs mot land. Och glad var jag. Jag grälade aldrig ens upp dem för att de varit ute med båten utan lov.

Pappa var borta hela dagarna och jobbade på nödhjälpsarbete vid landsvägen. Han tjänade tre kronor om dagen. Jag var uppe varje dag halv sex, fast besluten att klara av alltihop hemma: lagårn, maten, tvätten, småsyskonen. Att skura golven var det tyngsta jobbet. En morgon fann Pappa mig sovande med kläderna på. Jag hade bara ramlat i säng som jag gick och stod, så trött var jag.

Nu tyckte Pappa det började bli för mycket för mig och undrade om vi inte skulle skaffa någon hjälp i huset.

Men jag satte mig bestämt emot att någon främmande kvinna skulle få komma. Ingen skulle få ta Mammans plats. Jag talade om för Gunnar vad Pappa sagt, och att jag absolut ville försöka klara av det. Efter den gången hjälpte Gunnar mig genom att skura golven på lördagarna när han kom hem till helgen.

När Mamma kom hem, kände vi knappt igen henne. Hon hade den allra finaste svart- och vitprickiga blus med rysch på ärmarna. Hon hade lagt på hullet så mycket att inga av de fina kläderna som

gjorts i ordning åt henne när hon för passade. Hon hade lockigt hår och nya tänder och hon hade haft det underbart nere i Åre. Grädde hade hon fått dricka varje dag, och hon hade fått god vård och goda vänner. Men nog var hon glad att vara hemma igen.

Hon hade väl känt det svårt många gånger medan hon varit borta och hade tänkt på oss och våra problem därhemma. Men hon hade sagt till sig själv: nu är det ingenting mer jag kan göra för dem. Jag får överlämna det helt till Gud, hur det än går. I stället för att ängslas borde hon se att hon blev frisk. Och det blev hon. I breven fick hon och Pappa tala ut om en hel del som var nödvändigt. Kanske det bidrog till att hon blev frisk. I varje fall fick hon aldrig tillbaka magbesvären.

En stor väckarklocka

På äldre dar flyttade Farmor hem till oss. Där satt hon framme vid fönstret och lagade nät. Hon tog vara på varje smula dagsljus som fanns.

En höst blev hon dålig och måste ligga till sängs. Hon ville ligga inne i kammarn, alldeles bakom dörrn, för där var det lugnast och där var hon mot innerväggen.

Ett tag blev hon så dålig att man skickade efter prästen.

— Anna-Sara vill ha nattvarden, kom budet till kyrkoherden i Sorsele, som nyligen tillträtt tjänsten. Genast satte han sig på cykel och körde fyra mil i störtregn till Åbacka för att få ge Farmor nattvarden och välsignelsen. Och så tillbaka de fyra milena på cykel i regnet.

Men Farmor levde genom den långa hösten.

Vi kunde höra hennes röst inifrån kammarn.

— Nu ber Farmor igen, sa Mamma. Då är det nog dåligt me'na.

Farmor dunkade med fingret i sängkanten som om hon ville markera tiden i hjärtats sista pickande slag.

Anselm var på timmerskogen, en dags färd hemifrån. Men Farmor bad att man skulle skicka bud på honom. Hon hade något viktigt att säga honom och det fick inte dröja. Det var något hon ville be honom om förlåtelse för. Något som hänt då han var ung pojke. Hon tyckte inte hon hade behandlat honom rätt. Innan hon gick bort, ville hon ställa allt tillrätta.

Strax före jul var Farmor så svag att vi inte trodde hon skulle leva över helgen. Vi tyckte att vi skulle ge henne en julklapp för säkerhets skull i förväg. Vi gav henne en stor väckarklocka, som tickade lugnt och högt och hade stora visare som Farmor kunde se från sängen.

Men så levde hon i alla fall till jul. Det enda vi kunde hitta på då till julklapp var frukt från han-

delsboden. För något måste hon få, när alla andra firade jul.

Släkten samlades efter hand för att ta avsked av Farmor. Faster Betty och kusinerna kom. Man tura-
des om att vaka hos Farmor. Innan slutet kom, var
alla samlade inne i kammarn. I ett sista ögonblick
av kraft reste sig Farmor sittande upp i sängen. Hon
vände sig till sina söner, pekade mot dem en och en:
du Emil, du Anselm, du Oskar ... och gav var och
en ett särskilt budskap. Det var enkla och klara ord
i Farmors testamente.

Så dog Farmor.

Det blev alldeles stilla efter de stormande känslorna och det dramatiska avskedet som stora och små fått vara med om. Bibeln lades under Farmors haka.

Kistan kom i släde över isen. Den fick stå ett tag inne i kammarn innan allt var klart så att Farmor kunde läggas ner i den. Vera och Martin, de två yngsta, smög sig dit in och prövade på hur det var att ligga i en likkista. Litet kusligt ändå ... Mamma kunde inte begripa vem det var som varit där och öppnat kistan.

Så fort locket lagts på, flyttades kistan ut i lidret. Man fick inte ha en kista med tillskruvat lock kvar inne hos de levande.

Snart drog begravningsföljet över isen.

Vita gymnastikskor

Jägmästarn och kronojägarn bodde långa tider hos oss. Mamma höll dem med frukost och middag. Matsäcken för dagen klarade de själva. Mamma fick en extra slant genom inackorderingarna. Det var behändigt att ha för att skaffa hem varp till väven eller annat som behövdes.

Men pengarna var inte det viktiga, det sa Mamma ofta. I stället satte man mest värde på samvaron med folk som kom annanstans ifrån, som hade nyheter med sig och som berättade om vad som hände i världen.

Radion lyssnade vi mycket på om kvällarna. Det blev heta diskussioner om vad som hände i Tyskland. Mamma var alldeles emot Hitler. Det måste vara fel som han gjorde mot judarna. Alla människor skulle ju vara lika. Kronojägarn däremot var mycket för hitlertidens Tyskland och beundrade utvecklingen som skett där.

Pappa och Mamma var på samma sida i diskussionerna med kronojägarn. Men Mamma var den som tog i mest. Aldrig har jag sett henne så upprörd som när hon kom in på Hitler. Till slut fick Pappa säga ifrån, att nu tyckte han man talat nog om saken. Han lät förstå att kronojägarn skulle vara välkommen tillbaka, men helst om man kunde hålla sig till andra ämnen.

Jägmästarn hade med sig vänner som skulle ut på semester. Sonen i familjen kom med vita gymnastikskor på fotterna. Tänka sig — vita gymnastikskor! Höjden av lyx, tyckte jag. Själv sprang vi mest barfota. Men de gymnastikskor vi hade var blå för att inte bli så fort smutsiga. De skulle ju hålla länge.

Funderade gjorde man mer och mer, både på världshändelserna och vår egen tillvaro. Kriget bröt ut. Pojkarna blev inkallade. Först fick de göra rekryten, Gunnar i Eksjö vid ingenjörstrupperna, Axel med fältjägarna i Boden och Kiruna.

När sommarn kom stod Pappa ensam med hela slåttern. Han nästan grät. Hur skulle han klara upp alltihop? Det året, 1940 på sommarn, gjorde Pappa, Dagmar och Martin slåttern. Barnen var tolv och tio år gamla. Höet skulle bärgas både från vall och bortifrån myran.

Svettes-Karlsson hjälpte också till i myrslåttern. Han kallades så för att han svettades så väldigt i värmen. Som gårdfarihandlare reste han omkring och sålde flannelskjortor, klänningstyg, tråd och knappar. Vi tyckte mycket om honom. Svettes-Karlsson var en hedersman. Också han hade nyheter med sig från andra håll, där han färdats på sina resor ända neråt Ångermanland.

Besöken av kronojägarn, jägmästarn, prästen och andra betydde kontakt med en värld som låg utanför vår egen. Nog undrade man hur andra människor hade det på annat håll.

Här går man och sköter sitt, tänkte jag. Man tvättrar kläder, man slår hö. Pappa vässar lien. Korna

kalvar, fåren klipps. Ogräs måste rensas. Det måste ändå vara mer i livet än detta.

Vad ska det bli av mig? Ska jag gifta mig här och bli bondmora?

Pojkar som ville gifta sig med mig, det fanns det. Men jag kunde inte bestämma mig för det. Så ivrig var jag nu inte att bli gift. Det var något mer som skulle hända först, någon annan sak jag skulle göra eller lära mig.

Jag skickade in mina papper till en lantushållsskola i Norrbotten. Det var det jag tyckte jag borde lära mig mer om. Men allra helst hade jag velat göra något med konst. Läraren i Sorsele hade uppmuntrat mig och sagt att jag hade konstnärliga anlag, att jag skulle fortsätta att rita. Jag bonddotter, studera konst! Jag tordes inte säga det till Pappa och Mama en gång. I stället tog jag och skickade in min ansökan till lantushållsskolan. Det skulle nog passa bättre i deras ögon, tänkte jag.

Men när inskrivningsavgiften skulle betalas, hade jag inte de trettio kronor som behövdes. Säkert hade jag kunnat få något understöd om jag bara gjort ansträngningar. Men det var inte alls i min smak att be om hjälp. Hellre tog jag då till en nödlögn. Jag sa att jag varit hos doktorn och fått besked att mina ögon inte var tillräckligt bra. Därför kunde jag inte komma till lantushållsskolan när terminen började.

Aspdungen

Aspen stod på sluttningen ner mot sjön. En torr hård backe — ändå växte där en himmelshög asp. Runt omkring kom nya aspar upp ur den torra jorden. Pappa gallrade noga bort alla små aspar varje år som de slog rot. Men när han förstod att jag tyckte om att sitta under aspen, lät han de små växa ungefär som de ville.

Vad drömmer man om vid 17 år? Jag drömde i asplunden. Jag drömde när vi sprang barfota i stenbackarna, klättrade i bergen med de vida perspektiven för ögat. Eller vid den hisnande känslan, när vi vadade över iskalla bäckar ... Drömde om framtiden ... Tänk om, hokus pokus, något hände, någonting oväntat, stort!

Blodet pulserade i ådrorna, snabbt som de rasslande asplöven i vinden. Stormande krafter rasade inombords så att jag kände mig alldeles matt. Var kom de ifrån, var jag ensam om detta? Var det naturligt? Frågor på frågor — men var fanns svaren? ”Silvermåne över bergen, sänd en hälsning till den som jag håller kär”. Kär ja, jag var kär i själva livet.

En sommar arbetade jag inne i Sorsele och köpte mina första skor, ett par röda sandaler. Jag bar brickor, serverade kaffe och diskade dagen i ända på ett konditori. Mina fötter kändes som bly och

jag fick lov att ta av mig de röda skorna. Stenbackarna var betydligt mjukare än de kalla parkettgolven, tyckte jag. överservitrisen sa att jag kunde få sitta och torka disken. Där satt jag med mina bara fotter och avsparkade skor, när konditoriets chef kom in.

— Här är det ingen som sitter i arbetet, sa han. Det brände till i mig, men jag torde inte ge svar på tal.

Den gamla grammofonen skrällde i ett hörn nere på logen, där Mamma dansat som brud en gång. Nu var det vi syskon och våra kusiner som försökte lära oss dansa. Åke envisades med att ta långa skutt, men vi lärde oss snart och lätt att svänga om i en hambo.

En gång cyklade vi de fyra milen till Sorsele för att gå på bio. Vi plockade upp kusiner och andra ungdomar på vägen. Det var sommarsol och ungdomsyra. Vi hade roligt! Efter bion drack vi kaffe och åt wienerbröd och bakelser på ett kondis. Sen cyklade vi hemåt på natten. Vi behövde ro över älven vid färjestället med cyklar och allt i båten. Faster Agnes och Mamma hade väl sina farhågor. Tänk om någon i oförstånd vickade på båten, eller om någon druckit sprit och vinglade tills den kantade. Men vi kom välbehållna hem vid halv-två-tiden på natten och spänningen var över. Alla somnade glada den sommarnatten.

Jägmästarn hade varit inne och druckit kaffe på konditoriet där jag arbetade. Joo, flickan skötte sig fint, berättade han för Mamma. Jägmästarn var ofta hos oss i Åbacka, och nu kom han med goda

nyheter också. Mamma gav mig en milt menande blick av förtroende, när hon berättade att hon hört att jag skötte mig fint. Hon litade på mig, det kände jag, men kunde jag lita på mig själv? Skulle jag klara alla frestelser som haglade över en när man var ute på egen hand? Jag ville ju så mycket, jag måste leva helt och fullt. Livet är så kort och det måste helst vara fullt av spänning hela tiden.

En dag hemma i Åbacka om våren satt Mamma och jag ensamma i köket. Jag stickade på en grön jumper med flätor i mönstret. Så kom vi att prata om hur det var att klara sig ute på egen hand, om kamrater och vänner och vad de tänkte. Vad de flesta ville ha ut av livet.

— Du gör väl inte sånt där, sa Mamma plötsligt.

Det kom så direkt att jag närmast kippade efter andan. Jag visste vad hon menade, och det for ur mig:

— Ja, vad tror du?

— Vad ska man tro? fortsatte Mamma med eftertryck. Man kan ju tro vad som helst.

Mer blev inte sagt. Det blev tyst mellan oss i fortsättningen. Jag hade kunnat säga precis hur jag hade det, men jag gjorde det inte. Och jag kände mig väldigt obehaglig till mods. Efteråt ångrade jag att jag inte hade pratat ut med Mamma. Nu skulle det ta många år innan jag öppnade på det som verkligen pågick inne i mig. Men Mamma var inte annorlunda mot mig för det.

Det låg en bestämd händelse i botten på min tystnad.

Ett år efter konfirmationen hade alla konfirman-

der inbjudits att komma med på en kyrkhelg uppe i Viktoriakyrkan vid överstjuktan. Konfirmationstiden hade betytt en hel del för mig, och jag beslöt mig för att vara med. Men jag fann att jag var den enda ur hela vår konfirmandgrupp, och jag kände mig konstig och udda. Där satt jag nu i kyrkbänken i väntan på att förrättningarnas rad skulle ta slut. Här hölls bara gudstjänst några enstaka gånger om året. Vigslar och begravningar kunde förekomma vid samma tillfälle. Nu skulle det bli nattvardsgång efteråt. Jag ville gärna gå fram. Men jag hade inte tänkt mig att det skulle vara så mycket folk i kyrkan. Där fanns mina kusiner i långa rader, vänner och bekanta i min egen ålder — och vad skulle de tänka om jag gick fram till nattvarden? Jag skulle vara märkt, jag skulle vara udda och jag skulle inte få vara med i gänget längre. Jag kunde inte förmå mig att resa mig upp och gå fram. Men jag visste att jag svek — svek mot mitt eget samvete.

Från och med då var jag annorlunda. Jag var emot kyrkan och emot Gud. Jag började bli fräck och jag upptäckte att jag kunde vara tilldragande. Den där unge mannen, som tyckt att jag var fin i mina lånade gröna skidbyxor och den gula jumpern, hade jag ett speciellt intresse för. Men jag märkte att han började bli mer upptagen av en annan jänta, en som han kunde ligga med. Det gjorde ont — han var min första stora kärlek. Det kunde inte hjälpas att jag slöt mig inom mig själv för en tid. Men det kunde man inte göra så länge. När jag började gå på dans igen, märkte jag att pojkarna var intresserade av mig. Plötsligt kunde jag bara välja bland

dem som svärmade omkring mig. Nästan för bra för att vara sant. Men nu aktade jag mig noga för att bli kär i någon, så där kär att det skulle kunna göra ont igen. Att det fanns en makt inbäddad i mig fyllde mig med tillfredsställelse.

En man som kommit söderifrån tog mig på allvar, även om jag bara roade mig med honom. Han var förlovad, fastän jag inte visste det, och han bröt sin förlovning för min skull. Jag kände att det hade gått för långt, men jag kunde inte låta bli att fortsätta med att använda den makt jag upptäckt.

Det var inte så underligt att jag undvikit Mammans fråga. Hon hade all anledning att säga:

— Man kan ju tro vad som helst.

Vi barn ägdes av Gud i Mammans inställning. På ett sätt var det lättare så, men ändå svårt. Men varför skulle det vara särskilt lätt för oss eller för mig? Pappa och Mamma hade klarat en hel del. Nu var det vår tur.

Nog kunde man märka att Mamma fick kämpa med sig själv med oron för någon av oss ibland. Men så kunde man se att hon blivit lättad och lugn. Man frågade om hon inte var orolig längre.

— Nej nu har jag överlämnat det, sa hon. Och då visste man att det var definitivt och klart.

— Du är ansvarig inför Gud, och du ska leva ditt liv och jag mitt, sa Mamma till mig.

Elva kor att mjölka för hand morgon och kväll — det var mitt nästa jobb. Tant Edla som jag arbetade hos hade humor och vi trivdes tillsammans. Korna uppskattade när deras tur kom att få de mjölkstinna juvren tömda. Jag pratade med korna,

de muade, skakade på huvudet och mumsade på sina ransoner, som jag delat ut. De senaste schlagermelodierna sjöng jag och till omväxling annat som: ”gör det lilla du kan, gör det villigt och glatt, snart de dyrbara tillfällen fly . . . Jag sjöng för korna men lika mycket för mig själv. Att mjölka kor och tänka går fint.

Den vintern fick jag en egendomlig önskan att resa till Stockholm. Det var en bärande tanke som återkom och som inte lämnade mig. Nästa gång jag fick ledigt reste jag hem för att tala med föräldrarna.

Ett par sömnlösa nätter gav jag Mamma och Pappa den helgen. Tänka sig — Stockholm av alla platser. Hon känner ingen där, hon blir alldeles ensam. Mamma hade varit i Östersund men aldrig i någon annan stad. Stockholm, fasan själv, och särskilt en ungdom, en flicka också direkt från landet, från friheten, hemmet och vännerna, utkastad i en stenöken. Vad kunde inte hända! Det fanns inga invändningar att komma med, eftersom farorna i en storstad var okända och därför inte kunde namnges. Vål det, kanske.

Det var ett genomtänkt svar som Pappa gav mig till slut. — Vi kan int nek' dej, Gunda, nu när du vill fara. Hä skull int vara rätt. Du är gammal nog för å bestämna vad du ska göra. Mamma din å jag önsk dej en lycksam resa, slutade Pappa. Det var en allvarlig stund, men jag vågade inte känna hela dess allvar. Kanske skulle jag ändra mig. Jag visste att jag måste resa. Tanken hade följt mig hela vintern och jag var tvungen att genomföra den.

Med två små kappsäckar

En kaskad av björkdungar svepte förbi tågfenstret, och gamla sega, kvistiga granar sträckte sig högt mot en ljus sommarhimmel.

Jag kunde känna dofter nu, dofter som jag känt otaliga gånger när jag suttit i björkriset hemma och följt lövsprickningen dag från dag.

Röda och skära pelargonier syntes i rad på fönsterkarmen i stationshuset i Abborrträsk, och så stinsens huvud där bakom med den vita uniformsmössan . . .

Ensam hade jag kommit till stationen i Sorsele, och ensam hade jag klivit på tåget. Ingen av familjen var med. Det hade nog varit för svårt, för den delen. Det var lättare att vara så här ensam, utlämnad åt ödet.

Hemma hade vi redan sagt adjö. Ur Pappas handslag strömmade en värme in i själens inre rum. Mammans blick speglade sig tyst och länge i min, som blev alltmer fuktig. Avskedets smärta kändes av oss som var berörda av den — men samtidigt förbjöd den oss att forma med ord vad vi tänkte.

Spänningen höll mig nästan som i trans inför det okända. Jag var helt innesluten i uppgiften att resa, och den höll mig stark utåt. Ja, jag kände mig oförsäkämt säker när jag for, och ändå hade jag en ilande känsla av fruktan. Dessa två krafter kämpade inom

mig, när jag steg på tåget som enda passagerare från Sorsele.

Det blev byte i Bastuträsk, och mer och mer folk steg på. Resan tog minst 20 timmar och kupén blev full av människor. Till slut stannade tåget vid Stockholms Central. Jag grep ett stadigt tag i mina två små kappsäckar. Snett ner i pannan hade jag en grön hatt med flor. En grön pannkaka! Min grårandiga dräkt var skraddarsydd i Sorsele av helylletyg, vävt från åbackafårens ull. På väg ut i tågkorridoren såg jag mig i spegeln. Ganska nöjd var jag. Men jag var rädd att medpassagerarna skulle märka hur ovan jag kände mig. Aldrig hade jag varit i någon stad större än Umeå och aldrig söder om Örnsköldsvik. Men nu sträckte jag på mina 180 centimeter. 19 år var jag, besluten att klara av mitt liv och det med heder! Strömmen av människomyror drog mig med ut till den stora myrstacken — stationshallen. Det var kanske fler än jag som var främlingar, tänkte jag, och modet växte när jag hörde några som talade norrländska.

En dam kom fram och log vänligt och presenterade sig. Det var min blivande husmor. Beskrivningen jag skickat räckte tydligen till för att hon skulle känna igen mig, där jag kom i min lilla gröna pannkakshatt. Skönt att få höra till någonstans, tyckte jag, nu när allt och alla föreföll främmande.

Vi tog bussen ut till Bromma och steg av vid en hållplats några hundra meter från villan där familjen bodde. För frun som gjort det hundratals gånger förr var det ingenting märkvärdigt. Men jag som för första gången åkte buss i Stockholm

hade en förfärande känsla av osäkerhet. Jag visste inte ens hur man betalade eller var man skulle ställa väskorna.

I villan blev jag installerad i mitt rum, jungfrukammarn bakom köket. På bordsändan i köket låg en fyrkantig tablett och en servettväska.

— Det här är Gundas plats, sa frun. Jag som aldrig hade sett en servettväska förr och inte visste vad en servett var. Sånt användes inte hos oss, men vi fick lära oss äta fint ändå, utan att spilla.

Ensamheten vid bordsändan i köket — där såg jag framför mig min nya tillvaro. Anselm Holmgrens dotter — ingen visste vem hon var. Här i Stockholm fanns bara Gunda från Norrland, hembiträdet.

Kungliga huvudstaden

Vid Riksbron upptäckte jag mitt Stockholm. Jag kunde vandra omkring där i timmar och se på gubbarna som rodde och fiskade med runda nät ur strömmen. Om de nu någonsin fick upp något! Och jag kunde stå och se på pilarna som hängde sina ljusgröna trådar ända ner i vattnet kring Helgeandsholmen. Det var i kastanjeblomstiden jag kom till Stockholm. Jag älskade dessa stora, rika lövträd, som levande julgranar med tända ljus.

Min husmor tog mig med ut ibland för att se på Kungliga Huvudstaden och allt som var vackert, nytt och annorlunda. Med tvåans spårvagn for vi från Fridhemsplan till Djurgårdsbron och gick upp till Skansen.

Det var så mycket att ta in, atmosfären, människorna. Stockholmarna talade fort. Tiden var knapp, uträknad i minuter och sekunder.

— Underliga människor, tänkte jag. Folk var visst rädda för insyn också. Jag såg rader med fönster utefter Hantverkargatan. Men alla hade fördragna gardiner och blomkrukor på fönsterbräderna.

— Stackars människor som inte kan se ut, tyckte jag-

De verkade oåtkomliga, människorna i storstaden. Avskilda från verkligheten och inbäddade i varsin egen ask, vandrade de förbi varann som skuggor i natten. Stela figurer, tillsynes tyngda, med munnen som ett hårt streck. Kanske var det ett försvar mot den värld de gick och bar på inom sig och den värld de hade att leva i varje dag.

Nu var det också brinnande krig i Europa. Våra grannländer kände det helt inpå livet. Kunde den här stela tystnaden bland människor i Stockholm hänga ihop med att många inte tordes eller ville säga vad de tänkte på? Men för mig verkade det som om människorna lät allmänna fraser stöta bort den närhet man så väl behövde med varann. Man sa mycket som var onödigt, men man sa sällan vad man verkligen menade. Jag gick där i min norrlandstystnad och längtade på ett underligt vis att

kunna hjälpa och befria de stackars tyngda stads-
människorna.

Varför slogs man i världen egentligen? Hur kunde en ledare ta över land efter land? Pappas och Mammans livliga diskussioner med kronoj ägarn hemma hade fäst sig i mitt minne. Mammans enkla slutsats grundade sig på hennes tro.

— Makten tillhör Gud och inte människan, hade hon sagt. Världen tillhör Gud, och det går illa för den som försöker ändra på det.

Men hur skulle man få andra människor att tro på det viset? Hur skulle man komma åt dem som styrde och bestämde i världen?

Det fanns ett kafé vid Stureplan där jag gick in ibland. Men jag hade alltid en känsla av att något egendomligt pågick, medan jag åt min bakelse och drack mitt kaffe. Vid borden satt mörkklädda män med uppfällda rockkragar och samtalade i lågmäld ton. När jag kom in blev det tyst några ögonblick. Alla vände sig om för att se vem det var, innan de återtog samtalen. Kunde de vara spioner? undrade jag för mig själv.

Jag kunde gå gata upp och gata ner och bara fundera över alla dessa frågor om världen och onsdkan och livet och döden. Och vad skulle jag kunna använda mitt liv till?

Behövde alla vara lika? Jag kände mig oärlig om jag skulle förstålla mig och bli som alla andra. Till slut kände jag, att om jag skulle överleva i Stockholm så måste jag vara precis jag. Jag ville inte försöka vara någon annan än mig själv.

Hembiträdet

80 kronor var min månadslön. Det var en fin plats jag hade fått. Det gällde bara att lära sig hur man bar sig åt. Åt vilket håll glasen skulle stjälpas på diskbänken. Hur frun ville ha maten serverad när de hade gäster. Smörgåsbord och snaps, huvudrätt med vin till, ostbricka, frukt, kaffe och konjak.

Familjen åt alltid i matsalen och jag i köket. Det fanns en nioårig dotter i huset.

— Ta på dej kappan när du går ut, annars ser alla att du är hembiträde, sa hon en dag. Jag hade ledigt ett par timmar mitt på dagen och brukade fara ut och cykla.

— Vad är det för fel med att vara hembiträde? sa jag och det hettade till i mig.

— Inte är det något fel, sa flickan. Men alla ser det.

Nu kände jag rodnaden klättra uppför halsen. Jag vände tvärt på klacken och rusade efter min cykel. Jag körde så att förklädet fladdrade, i full fart utåt Drottningholm. Det var min tillflykt när jag tyckte att livet blev hårt. Folk tittade på mig, i varje fall tyckte jag det. En del log. De fick le om de ville, tänkte jag. Hemmansägardottern var ute och cyklade i sin blå uniform med det vita förklädet flygande för vinden. Hembiträde — vad var det för fel med det? Jag tjänade minsann mitt eget bröd,

jag tvättade min uniform själv och strök den. Var den inte fin nog för somliga att se på, så ... Jag knöt näven för mig själv. Flickan kunde ju inte veta vad hon hade sagt. Men det gjorde ont länge.

En morgon försov jag mig. Jag hade så mycket att fundera på om nätterna att jag ibland inte somnade förrän fem på morgonen. Den här gången hörde jag inte när väckarklockan ringde klockan sex.

Flickan fick gå till skolan utan frukost. Men jag sa ingenting till frun. Hon var inte uppe så tidigt. Det ger jag sjutton i, tänkte jag. Men när flickan kom hem till elvafrukost var hon alldeles ovanligt hungrig. Nu kom det fram förstås. Gunda hade inte gett henne någon mat i morse, för hon hade sovit.

— Nämen Gunda, sa frun.

Jag fortsatte mina sysslor i köket och frun gick upp och läste franska. Efter en stund fick jag väldigt dåligt samvete för att jag inte själv sagt vad som hänt. Jag sprang upp till övervåningen, och i ett enda andetag bad jag om ursäkt. Sedan rusade jag ner till köket igen. Där började jag gråta alldeles ohejdat. Det måste ha hörts dit upp. Frun kom ner och skulle trösta mig.

— Nämen Gunda, sa hon. Ta det inte så allvarligt. Så förfärligt var det då inte. Hon la armen om axeln på mig och ville verkligen trösta.

— Joo, tjöt jag, det är mycket mer än så. För jag skulle vilja bli en kristen.

Armen kring min axel drogs nu tveksamt tillbaka. Vad jag sa måste ha kommit väldigt överrumplande. Och jag var knappt själv medveten om att mina grubblerier på nätterna hade fört mig så

långt att jag var beredd att säga detta till någon, allraminst till frun.

— Ja, se där kan jag inte hjälpa, sa frun. Men jag kanske kan skriva till kyrkoherden åt Gunda.

— Neej tack, suckade jag. Det kan jag nog klara själv. Och på kvällen satte jag mig faktiskt ner och författade ett långt brev till kyrkoherden i Sorsele om allt jag kände och undrade över.

När julen började närma sig, kom frun ut i köket och sa:

— På julafton brukar vi äta tillsammans allihop. Då ska Gunda vara med oss därinne! Och då brukar vi ha långa klänningar.

Men gode Gud, tänkte jag. Om inte jag duger att äta med dem i vardagslag, hur ska jag då plötsligt kunna sitta med därinne på julafton? Och lång klänning har jag ingen. Neej, se det tyckte jag inte jag kunde, sitta med därinne på julafton.

Men frun blev ledsen, oerhört ledsen, det kunde jag se.

— Då blir hela julen förstörd för oss, sa hon. För det är tradition i vår familj att vi gör så.

Det är väl inte värt att jag förstör julen för dem, tänkte jag. Och så gick jag med på förslaget. På något sätt fick jag fatt i en lång klänning. Kanske lånade frun ut en av sina.

Leva livet?

Jag ville inte bli kristen på ett snävt sätt. Jag ville inte bli stämplad, inte satt i ett bås, och jag ville inte bli tråkig. Allt det hade jag haft klart för mig, innan jag beslöt om jag skulle konfirmeras. Jag såg inte att konfirmationen gjorde så stor skillnad. De flesta var likadana efteråt. Det dröjde ganska länge innan jag bestämde mig för att vara med om konfirmationsläsningen. Men efteråt ångrade jag det inte. Kristendoms läraren i Sorsele hade också gett oss verkligt goda kunskaper i ämnet. Men så fanns det vissa predikanter som brukade komma till bygden. De la armen om flickorna efter predikan och frågade med blicken in i deras ögon:

— Vill du bli frälst? Den sorten kunde jag inte med.

Att Mamma levde sin tro, det kände jag. Den var verklig för henne och den var bergfast. Hon byggde in något i oss barn, även om vi många gånger i livet försökte springa ifrån det.

Men hur skulle man finna sitt liv här i Stockholm? Man kunde knappt tala om Gud och sånt. Man gick och bar på all sin vända inombords.

Och man ville ju leva livet!

Dagspressen, veckotidningar och massor med böcker hade allt att säga om salighet med sex. Bara man blev av med sina hämningar. Mamma var väl

ändå gammalmodig som sa att samliv i ett äktenskap är till för att få barn. Ska man bli gift, så blir man det också utan att man anstränger sig och gör sig till, trodde Mamma.

Men nu var jag ju inte under ögonen på dem därhemma. Varför inte pröva på det här nya livet? Kasta loss från hämningarna? Ut bland folk! Men ju mer jag blev indragen i det nya livet, desto mer bunden och tyst blev jag. Ofta grät jag mig till sömns efter en fest när jag varit ute och dansat. Denna obeskrivliga leda som kom efteråt. Jag kände mig tom som en urdrucken ölbutelj. Sparkade någon till buteljen, rullade den ner i rännstenen och skulle fort gå i kras.

Under tiden satt Mamma hemma i Åbacka och virkade hyllremсор på nätterna. Oron för mig gjorde att hon inte kunde sova. Men det visste jag inte förrän långt efteråt. Hon hade vetat redan innan jag for, att det var en kamp som pågick inom mig. Efter utbrottet i köket skrev jag hem och bad Mamma skicka min Bibel, för den ”kunde vara bra att ha att titta i ibland”. Mamma förstod precis vad som pågick. Hon skickade genast Bibeln och sedan började hon kunna sova om nätterna.

Min konfirmationslärare hade låtit oss stryka under många bibelställen med rött. Han hade sagt att när vi kom till någon punkt i livet då vi behövde hjälp, skulle vi känna oss hemma med Bibeln.

De där röda ställena hjälpte mig nu och jag läste mer och mer. Det jag längtade efter var något stort, riktigt och spännande.

Världsfrågor, livsfrågor, tro — allt strömmade in

i mitt medvetande. På biblioteket lånade jag Karl Marx' ”Kapitalet”. Redan på skolhemmet i Sorsele hade vi diskuterat kommunismen som världsidé. Historien är historien om klasskampen, skrev Marx. Den kände jag nog inpå livet. Jag som blivit ett hembiträde bland så många andra arbetande människor i storstaden. Men när arbetarna skulle förenas i klasskampen — vad skulle det bli av alla andra? ”Kapitalet” var en tungläst bok tyckte jag, mest därför att den handlade så mycket om teorierna och systemet. Bibeln var inte lätt på alla ställen, men den handlade ju om människorna.

Jag tyckte jag började se det verkliga livet i lärjungarnas liv. Det var något klasslöst i det. Petrus var fiskaren, Paulus var teologen. De var enkla människor, men tillsammans levde de för ett nytt och rättfärdigare samhälle. Och de lämnade allt och följde den som kallade dem.

Så fann jag mig på knä en kväll vid min säng i den lilla jungfrukammarn. Ingen såg mig, ingen hade sagt åt mig. Kyrkoherden hade bara skrivit och tackat varmt för mitt brev. Ville jag, så kunde jag ju tala med Gud om allt, menade han. ”Förlåt mig mina synder, Gud,” tyckte jag nu att jag sa. Legat på knä hade jag inte gjort sedan jag konfirmerades.

När jag reste mig upp fick jag syn på mitt ansikte i spegeln.

— Neej, det här är inte Gunda från Åbacka, tänkte jag. Kanske jag sa det högt för mig själv. Jag gick bort till tvättstället och tvättade av mig i ansiktet. Så tog jag mitt läppstift och alla mina

sminkgrejor och gick ut och slängde dem i soptunnan.

Doktorinnan skurade golv

En dag stod jag och öste plommonspäckad fläskkarré. Den skulle bli mör och läcker. När jag stängde ugnsluckan hörde jag en röst som sa: — Det finns något annat för dig att göra.

Jag undrade vem det var som talade till mig. Jag vände mig om, men det fanns ingen där. Det var bara så enkelt, en tanke hade kommit och den släppte mig inte. Skulle jag byta arbete?

Jag berättade den här händelsen för en kamrat som hade plats i en läkarfamilj. På lediga söndagar hade jag ofta varit där. Min kamrat talade om att doktorinnan varje lördag gick till en prästfru och skurade hennes golv.

Något sånt hade jag aldrig hört talas om. Gör folk verkligen sånt för varann, och utan att få något betalt?

Jag ringde till prästfamiljen och berättade att jag sökte plats. Jag hade hört genom doktorinnan att de behövde hjälp i hushållet. Prästfrun lät så förvånad att hon nästan stammade i telefonen.

Vi bestämde att jag skulle komma nästa lediga onsdag klockan tre. I min iver kom jag en halvtim-

me för tidigt. Prästfrun öppnade i förkläde och var sysselsatt i köket. Men jag fick komma in till prästen som satt i sin gungstol inne i vardagsrummet.

Jag var på min vakt. Jag tänkte inte låta mig bli överrumplad av någon prästerlig gest eller ett bevekande tonfall, ”hur är det med ditt andliga liv och vad har du för bekymmer”.

Men den här prästen var inte sån. Han såg på mig med en spjuveraktig glimt i ögat. Han satt och gungade i sin gungstol så avspänt att det kom mig att slappna av lite grann också.

Efter en stund kom prästfrun in från köket. Vi pratade om allt möjligt. Rätt vad det var frågade mannen:

— Hur kommer det sig att du vill bli en kristen? Det hade jag talat om för doktorinnan, och hon hade sagt till prästfamiljen, att hon tyckte jag skulle passa hos dem, och att de borde ta hand om mig.

Mitt svar var enkelt.

— Därför att jag behöver det.

— Är du kär? frågade prästen.

överraskad att få en sådan fråga rakt på sak vid första sammanträffandet undrade jag om jag skulle bli arg. Men jag svarade ärligt:

— Ja, jag är kär. Men jag har ingen fästman. Nu var det sagt! Jag hade kommit fram med det för första gången.

Det var nästan allt som blev sagt om ”det andliga”. Men om det praktiska fick vi prata en hel del. Jag fick höra vad som ingick i hushållet med tre små barn och en ganska klen mor, som också skötte skolundervisning. Det kom många besökare och

oväntade gäster till hemmet. Allt detta räknades upp, nästan som för att avskräcka mig. Jag fick till och med reda på deras ekonomiska situation. De berättade att studieskulder låg över prästen. Men det var något i atmosfären som fångade mig i stället för att avskräcka. En liten pojke stack fram huvudet bakom draperiet.

— Hej! sa han. Vad heter du?

Prästfrun fortsatte att räkna upp alla de praktiska göromålen, för att jag verkligen skulle få klart för mig vad jag gav mig in på. Men jag hejdade henne nästan bryskt.

— Frun behöver inte berätta mer nu, sa jag. Jag vet att det är hit jag ska komma.

Jag skulle få 80 kronor i månaden här också.

Innerst inne visste jag att det inte var mängden av arbete det kom an på. Men jag kände att jag välkomnats in i familjen som en jämlike.

Det blev bestämt att jag skulle börja platsen den första januari 1944.

Två ord

Nu blev det att städa efter ungarna och gå ut med dem två gånger om dagen. Det blev att släpa ut tunga mattor på piskställningen. Jag fick ligga i från morgon till kväll, hur jag än kände mig. I min

iver att själv få laga den första söndagsmiddagen körde jag nästan ut frun ur hennes eget kök. Matlagning var min specialitet och jag ville visa vad jag kunde. Jag sa åt frun att hon kunde sitta och sällskapa med sin man. Det var hon inte van vid, men han tyckte visst det var ganska roligt.

Det dröjde inte länge förrän jag ensam fick ta hand om hela hushållet. Strax efter nyårshelgen skulle prästen och hans fru resa bort några dagar.

— Vi skall fara bort och tänka för världen, sa de.

Det tyckte jag lät både konstigt och spännande. Hur kunde vanliga människor göra det?

Hemmets dörrar var verkligen öppna åt alla håll. Hela tiden kom besök. Det var författare och konstnärer, ibland från Finland, ibland på resa till Norge. Krigets verklighet kom närmare in i vårt dagliga liv, när vi hörde vad man gick igenom i grannländerna.

Jag började intressera mig på allvar för vad som pågick i världen.

— Läs tidningen! uppmanade prästen mig redan första dagen. Se vad som är intressant och berätta det sen för oss andra vid frukostbordet.

Det blev en ny sorts träning att syssla med annat än mina egna problem. En dag bad mannen sin hustru om förlåtelse för något som hänt. Han gjorde det så enkelt, mitt framför alla oss andra. Barnen var där, hans syster och jag. Genast såg jag för mig köket i Åbacka. Tystnaden som varade för länge för att vara äkta mellan Pappa och Mamma. Tänk om någon sagt förlåt. Tänk om jag själv sagt det

när jag smällt igen dörren av ilska. Tänk så mycket som kunnat vara annorlunda. Karlarna som kom från byn på helgdagskvällarna och drack. Pappa som inte haft mod att säga nej. Mamma som varit förtvivlad. Och spyorna på hennes nyskurade köks-golv, dem fick hon själv ta hand om. Tänk om någon därhemma sagt förlåt. Tänk ett så enkelt och svårt ord.

På mornarna kom jag upp från mitt rum som låg bredvid pastorsexpeditionen. Klockan var sju och jag skulle börja städa. Det var så tyst och stilla i våningen. Jag tittade in i pojkarnas rum. Där satt de snällt i sina sängar varje morgon och lekte med bilar. En dag frågade jag prästens syster varför det var så tyst om mornarna.

— De har morgonbön, svarade hon. Jaha, tänkte jag. Det måste väl en präst ha.

— De lyssnar till Gud, sa systemen vidare.

— Lyssnar till Gud? undrade jag. Inte kan väl Gud tala?

— Jo, sa hon, genom ditt samvete.

Å, mitt stackars samvete, tänkte jag. Det var så ömt att det nästan inte tålde nämnas.

— Det skulle jag verkligen vilja pröva, slängde jag ur mig lite cyniskt.

— Vi kan göra det i morgon, föreslog systemen.

En tillskrynklad broschyr föll ut ur en bok jag fått låna. Där stod med stora tydliga bokstäver: ABSOLUT ÄRLIGHET. Det var det enda som syntes på den delen av broschyren som var uppvikt.

Det går nästan inte att förklara hur detta bombnedslag träffade mig. Det var som om tid och rum

försvann och jag bara såg de här två orden framför ögonen. De sprängde sig fram med kraft underifrån, tvärs igenom alla lager av det jag gjort och tänkt. Samvetet, tyckte jag, det låg långt undan, nederst i högen av väl intalade satser. Det kan inte vara så farligt. Det var så litet. Vem bryr sig om det. Ingen vet det.

Och nu fanns det plötsligt ingenstans att fly längre. Allt skulle få lov att bli annorlunda. ”Det som gömmes i snö kommer upp i tö”, hade vi sagt hemma. Var det nu som det stora tövädret nalkades?

Ett brunt papper

Det dröjde fjorton dagar innan jag fick mod att fråga vad absolut ärlighet egentligen betydde.

Prästfrun tog min fråga mycket på allvar. Hon svarade inte allmänt, utan hon berättade vad det ställt till med i hennes liv.

— Hon är lik mig! tänkte jag. Att hon kan vara så ärlig att hon talar om sina egna fel för mig. Det gör ju att man känner att det inte är någon skillnad alls mellan oss.

Hon hade tagit papper och penna och skrivit ner allt hon kommit att tänka på. Jag kunde göra likadant om jag ville. Nu lyssnade jag verkligen. Det

hade ju tydligen fungerat för henne. Jag såg efter bättre i broschyren och hittade tre absoluter till: absolut renhet, osjälviskhet och kärlek. Jag tyckte att chocken av det första absolutet var så stark att det nästan räckte för mig. Men jag kunde kanske fundera på allihop.

Det bruna papperet som Mamma skickat Bibeln i kom nu till användning. På det stora skrynkliga arket skrev jag tills det blev nästan fullt.

Det svåraste var bara att inte göra saker finare än de var.

Jag såg saker i mitt liv som på en film. Chokladen jag stoppat i fickan från affären där jag jobbat. Fri-märkena från skrivlådan som Mamma hade. Slantar jag plockat upp i smyg från familjen jag bodde hos i Sorsele. Alla nödlögner jag sagt. Alla pojkar jag lurat.

Mamma kunde jag tala med. Men jag var ändå för stolt för att berätta allt. Pappa beundrade jag. Vi sa inte så mycket, och det behövdes inte heller. Men det hade kommit in bitterhet i mig mot Pappa. Jag tyckte att Mamma fick lida därför att Pappa haft svårt att säga nej, när karlarna kom på helger-na. Pappas och Mammans världar var ofta olika. När de hade skilda meningar om saker, slutade det ofta med att Pappa blev alldeles tyst. Han hade svårt att uttrycka vad han tänkte. Inte hade jag med mitt dåliga humör hjälpt upp situationen. Så tänkte jag på en fin liten pall med målade blommor och hjärtan. Där stod det DAGMAR med stora bokstäver. Lärarinnans man hade gjort den åt henne. Å vad jag var avundsjuk! Dagmar var söt som en liten sol

med lockigt ljust hår. Och jag, fem och ett halvt år äldre, mindes mig själv som tanig och lång och blek och kantig. Alla tyckte om Dagmar och jag stod bredvid och såg på. Ändå hade jag fått sitta med denna älskade lillasyster i knäet och passa henne medan Mamma var i lagårn. Då var Dagmar några månader gammal och jag var knappt sex år. Man skulle vara så försiktig med småbarn att de inte kvävdes, hade Mamma lärt mig. Jag öppnade spisluckan där det brann, för att jag skulle få mer ljus i köket. Jag måste ju kunna se om hon andades.

Axel — honom hade jag klöst i ansiktet så att det blev långa fåror på hans kinder. Bara för att han var så snäll och jag var så elak ...

Jag måste tala om för Pappa och Mamma hurdan dotter de hade. Det kunde ju vara jag som började med att säga förlåt i familjen.

Jag skrev ett långt brev. Pappas svar kom efter en tid. ”Visst förlåter vi dig, Gunda.” Och han berättade något som han haft på hjärtat länge, men aldrig kunnat säga. Jag blev mycket förvånad.

Mamma tog mitt brev som svar på bön. Nu hade det kommit något gott ur storstaden, Stockholm, upphovsplatsen för nästan allt ont.

Men det var en sak i mina brev som hon blev tvungen att fråga Morfar till råds om. Var det bra med de här absoluta normerna?

En helg begav hon sig upp till Danasjö för att få svar på sin undran. Först vandrade hon till Arvträsen, tre kilometer. Så fick hon ro över sjöarna fyra och en halv kilometer och hade ändå fem kilometer kvar att gå till Abborrberg. Där låg hon över hos

sin syster och fortsatte nästa dag de åtta kilometer-
na som var kvar till Danasjö. Hon ansåg att det var
värt att gå hela den vägen för att få faderliga råd i
en viktig fråga.

Jo, Morfar hade hört en hel del om Oxfordgrup-
pen. Hur han fått veta så mycket där uppe på fjället
kunde ingen av oss begripa.

— Det är något bra, förklarade han för Mamma.
De går till botten med saker och ting. De rensar upp
det som varit fel. Du kan nog vara lugn för henne.

Att det fanns sådana människor som ställt mig
inför absoluta normer och hjälpt mig att finna en
tro, det skulle man bara vara tacksam för.

Vilja hjälpa

Jag sprang fort över bron mellan Lilla och Stora
Essingen. Men jag var rädd att lyfta foten för högt.
Rädd för att folk skulle se att jag hade stoppat pap-
per i sulan där det börjat gå håll. Jag sprang i mina
sandaler, även när det var ganska kallt, för jag
hade inte råd att laga dem och inte råd att köpa ett
par nya.

Jag hade varit med på en resa till Finland med
några av mina vänner. Vi hade farit med fullpac-
kade ryggsäckar. Men de flesta av oss gav bort all
mat vi haft med oss och nästan alla kläder. Jag be-

höll en klänning och ett par skor. När jag kom hem började jag ge 70 procent av min 80-kronorsinkomst varje månad till vänner i Finland som hade det mycket knappt.

Ut bland människor — använd allt du har att dela med dig! Jag ville så gärna göra något. I det här fallet var det den materiella nöden jag ville vara med om att avhjälpa. Men det gällde också att dela med sig av de nya erfarenheter som kommit mitt liv att se helt annorlunda ut det sista året. Sen den dagen då jag klottrade ner mina tankar på det bruna papperet hade mycket hänt.

Det viktigaste av allt var att jag gett mitt liv till Gud. Nu längtade jag efter att hjälpa andra människor. Ibland kunde det betyda något så enkelt som att ha tid att lyssna, så att man kunde finna det man innerst inne visste var rätt.

Jag hade besökt min före detta husmor i Bromma. Hon bjöd på kaffe ute på altanen i trädgården en sommardag. Det fanns saker jag ville göra helt klara från min tid hos familjen. Frun hade också en del hon ville säga mig. Nu var det så mycket lättare att prata, och när frun tyckte att vi kunde lägga bort titlarna var det inte alls konstigt. När vi sa vad vi verkligen tänkte, försvann klasskillnaden. Flera gånger senare kom jag tillbaka till familjen, när de bad mig.

Så kom det stora mötet i Lund på sommarn 1944. Det var flera hundra människor som samlades och många hade sina barn med. Med ett par andra flickor fick jag ta hand om mathållningen för trettio barn i en skolkökslokal vi fått låna. Trots ransone-

ringstider lyckades vi ganska bra med att få ihop vad som behövdes — ibland som gåvor från affärerna.

Men det var viktigt att också ge sin övertygelse åt dem som samlats från hela Norden, trots att kriget ännu pågick. Men inte kunde väl jag, Gunda, vara med bland några talare? En morgon fann jag mig i alla fall där uppe på podiet. Vad hade jag lärt mig som var värt att säga?

— Kvinnan är menad att vara en inspiration och inte en frestelse, började jag. Och det enklaste ur mitt vardagsliv som hembiträde berättade jag sen. Om jag står och rör i soppan och har mina tankar på nästa träff och bara lever i dagdrömmar — då blir soppan säkert inte god! (Mullrande skratt i bänkarna ...)

Efter mötets slut fann jag mig omringad av journalister och fotografer. Hur var det nu med den här jântan som förkunnat sitt budskap så frimodigt. Menade hon vad hon sa, och levde hon det också i verkligheten? Prata kan väl alla.

Män hade haft en stor plats i mitt liv. Mest var det en fråga om makt. Inte så mycket enbart om sex. Men det var som att driva ett spel, när man väl kommit underfund med den makt man hade som kvinna. Det var spänning i det. Och vad annat fanns det i livet som kunde ge spänning? Motivet att försäkra sig om att man skulle bli gift, det var starkt, också därför att själva säkerheten i livet låg där. Utan att man egentligen gjorde klart för sig att man utnyttjade andra människor, fortsatte man att leva från den ene till den andre. Och när den

svåra punkten kom, då man själv kände sig utnyttjad — då blev man rädd och ville slita sig loss.

Som ett tecken på att jag börjat bryta denna kedja av själviskt utnyttjande, kom min förkunnelse ur ett 20-årigt hjärtas djup. Kvinnan — en inspiration, inte en frestelse.

Världen och människan

Det var Dagmar som verkligen såg till att jag kom ut i världen. ”Nya människor — en ny värld” — det var ett tema som lockade, när vi fick höra talas om världskonferenserna i Caux för moralisk upp- rustning.

Dagmar hade kommit till Stockholm, angelägen att veta vad det var som förändrat mig. Hon ville själv försöka på samma väg. Vi som levat med långt avstånd mellan oss under uppväxtåren fann varann på ett mycket uppriktigt sätt. Dagmar hjälpte mig många gånger att genomföra mina beslut.

Jag hade börjat på en folkhögskolekurs i Stockholm och försökte samtidigt sköta hushållsarbetet i en familj. Dagmar hade övertagit den plats jag haft dittills.

Skulle jag nu verkligen resa till Caux i Schweiz på sommarn, var pengar det stora problemet. Något hade jag lyckats spara själv, men det räckte inte.

Hjälpen kom från Åbacka — tack vare Dagmar. Hon hade fått en ko i arv av Pappa och Mamma. Den hade hon sålt för 400 kronor och hon gav mig pengar för att jag skulle kunna resa.

Det var första gången jag kom utanför Norden, och det var sommarn 1948. Krigets spår var ännu färska, där man såg tyska städer i ruiner ifrån tåget. Det skakade mig djupt att se hela kvarter som jättestora grushögar.

I Caux öppnades dörren till stora delar av världen jag aldrig tänkt på förr. Jag mötte människor av alla raser och klasser. De talade så många språk. Ändå kunde jag känna mig hemma, ”Gunda from Lappland”. Ganska fort plockade jag upp en del engelska.

Frank Buchman hade jag hört talas om, och han var där bland människorna i Caux. Det var han som var upphovsmannen till det hela — till Oxfordgruppen som senare kallades Moralisk upprustning. Under åren efter andra världskriget ville man genom Caux skapa en gemensam grund för det söndertrasade Europa.

Jag visste att Frank Buchman fått både hård kritik och stor beundran av människor. Jag var spänd på att träffa honom här, och det gjorde jag en dag i den stora hallen. Han verkade väldigt ”vanlig”, nästan obetydlig i mängden. Men det var ändå något stort omkring honom. Han hade en förmåga att vara på alerten när det gällde människor och tycktes märka vad som pågick bakom fasaden. Vad som behövdes av uppmuntran, skärpning, kritik eller en stor portion varmhjärtad humor — det

kunde han ge. För det mesta tog sig hans omsorg om människor något rent praktiskt uttryck. Vad är den mannens älsklingsrätt? Låt oss ställa en blomma i den där damens rum!

Frank Buchman tycktes ha förmågan att tänka globalt. Han var oerhört väl insatt i alla möjliga länders och världsdelars problem. Men samtidigt kunde han ägna stor omsorg åt människorna som fanns närmast omkring honom. Inga detaljer var för små eller oviktiga. Naturligtvis hörde alltsammans ihop, det förstod jag så småningom. Och det var detta som var ideologi. Vad vi alla lärde oss i praktiskt samarbete, inte minst i köket, blev ett budskap att utveckla för industrin, det politiska livet eller arbetet mellan nationer. ”Nya människor — en ny värld”.

Omsorgen om människor betydde noggrannhet i detaljer. Hur skulle gäster tas emot? Var det snyggt i entrén? Fanns det en ren handduk? Fungerade lyset i rummet?

Här kände jag igen Mamma.

— De förste man si när man kom till ett hus ä härä hä syns dära bron, sa hon. Hä ska va välkomnande från början, sa hon.

Förstubron var Mamma alltid noga med att sopa, och på vintern skulle man skotta bort snön.

Frank Buchman tog emot alla människor utan åtskillnad, vad de än var för ras eller nationalitet. Till oss i Åbacka hade många främlingar kommit under årens lopp. Vår dörr hade öppnats för alla: skåningar, samer, jägare, präster, luffare, zigenare och gårdfarihandlare.

^TCl ° W£ VV-

yt-yryfa&cf71^ y-> *?-& 't-' 7 yyy-r-U.- , r,
0%/ *J *7'y>' -/ ^?1 f^'VrVTJ'

*i^7T iW

»W

TM 2T*i°
•>>?>» ? ?t-

2Xl> Tj 'y+xus

•wi*/ 777^jrfpiv>»'~yr ■*+J***'
efy-7 'W+to
f***??é+v ~/y? ■# «v^*e,nw -zy7 ^jt+sé o t>-
/5.i. v<2r «

Q y-^i -wvtjt?
-v^j»-ri^7<9^-s^2y

r 77^Tpsr £u-
n.«7oy-z-Q

Ot<,> >sgbV nrrp o^y g-x^fc-p -P^J/
^* «e* *1*» ■*■*

£å * y^t> 'hot'^hMsv

ar>ip ~|*-/ 'yyyxuvyy^*-P jx*

, -jurf^m 'yof, v# 97£ *j0

0"rP^0Ztâ' ■y*^i'f^r> 'rt^vyfi. i*p

-£T^0é, V^y-y^pX^hvj&lj-î->X^'.*.-^ J2^0nJV

* «w*4r^"»>7>Tj<***>-<> ^50 or>.'Pt> *'fft*1**/*!!U' y^f' 2"-l' n«i' •*
f-f. ^jgnuxyf^y-i^ry ifrn O W? V^V'en? -VC

f 7. *uxf> *»•at^i6^ ^3!?' <s^' *W a17

■ yo Wh Ai • -%Xrfy V ^>U- ' f ' _

-^w rrf f 7-/j

^'. *#·7'7
'zrr*1*** '>*j'»' * 77 > - ' ■

↳r^* *j

,wV*2 r~*****n?v*{#•
f

nV* r~v* nH

yxxtO A->T> yy y%>~/ x-p f-v

l

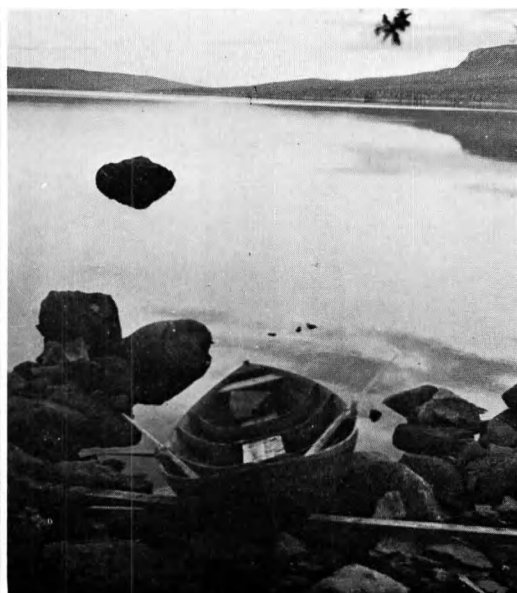
yf-jr. t>-v^' ■ :v ^,r/ -i.-rr/f'rr^J 'VX*' **P ^-jX

Värt hem i Åbacka strax före uppdämningen.

Pappas julfiske.

Pappas båt vid Storjuktan.

Om man verkligen ville tänka på människor, då var det bäst att ha ordning och reda omkring sig, tyckte Mamma.

— Eljes gå hä int tänk rätt på na vis.

En gång skulle Frank Buchman ha gäster och han frågade mig om jag kunde laga te. Jag svarade att vi drack mest kaffe i Sverige.

— Men då är det bäst vi lär dig hur man lagar te, sa Frank. Och det gjorde han.

Det var inte bara telagning jag fick lära mig hos honom. I allt han gjorde för mig och lärde mig, kände jag en varm omtanke och inte minst en stor kärlek till Sverige. Själv var han amerikan av schweizisk härstamning. Han berättade om sina besök i Sverige och han frågade efter människor han kände där. Han kunde säga ganska skarpt ifrån vad han tyckte om vissa saker i svenskarnas sätt att leva. Men han sa det så att jag begrep, att han verkligen trodde på våra möjligheter att ge något av det rätta till världen. Jag tyckte att hela min tankeförmåga och hela mitt hjärta fick lov att sträcka och vidga sig för att följa med.

Ibland när vi satt samlade kring Frank var det tyst långa stunder. Man tänkte och man lyssnade.

— The pure in heart shall see God, sa Frank. Jag kände igen det från Bibeln. Det hade Jesus sagt i Bergspredikan: ”Saliga äro de renhjärtade ty de skola se Gud.”

— ögonen är själens spegel, sa också Frank Buchman. Där tyckte jag igen att jag hörde Mamma. Har man ingenting att dölja kan man se folk rakt in i ögonen.

Där vi alla skulle vandra

Vi var åtskilliga ungdomar i Caux, och de flesta hade gjort liknande erfarenheter som jag — och senare Dagmar — gjorde. Vi ville använda vårt liv för något stort. Vi var både nyfikna och osäkra på om det skulle fungera, det här med Guds ledning. Kanske han skulle skicka oss långt bort till främmande länder.

Både Dagmar och jag kom att vara utomlands i flera år — i Schweiz, England och Amerika. Vera var den som stod vid föräldrarnas sida. Hon kände sitt ansvar när vi var borta.

Vi kom till många olika hem och skiftande miljöer. På ett märkvärdigt sätt kände vi ändå att vi hörde till en stor världsfamilj, och att vi alla kunde hjälpas åt att få in en ny anda där det behövdes.

En tid bodde jag hos en arbetarfamilj i Kalifornien. Mannen var anställd på Lockheeds flygplansfabrik. Huset de bodde i var så dåligt att tapeterna möglade på vintern och vinden blåste rätt igenom. En annan gång fann jag mig hos filmstjärnor i Hollywood. Men i lyxvillan kändes ensamheten som ett tryckande hot. Två människor levde i varsin ände på en tiorumssvit. De kunde inte tala med varann.

Ibland undrade man verkligen vem som levde i den största misären, de fattiga eller de rika. Pengar

och makt och saker gav väl en tillfällig säkerhet, en hjälp kanske, men inte hela tryggheten. De fattiga hade ändå varann i en gemensam kamp för tillvaron. Så hade vi alltid känt det hemma. Vi hade inte mycket men vi höll ihop.

I varje fall tycktes de enkla erfarenheterna av människors förvandling vara giltiga i alla sociala miljöer. Det var förvånansvärt hur vi kunde komma till vilken sorts hem som helst och känna oss hemma. Ju mer jag såg och lärde av mänsklig tillvaro — hos alla slags människor — ju mera blev jag övertygad om att det är människan själv som måste ändra sig. Och därigenom kommer en stabil förändring i grundvalen för människans hela liv.

Själviskhetens pilbåge måste brytas inom oss alla. En ström av omtanke och känsla för vad min granne behöver måste dagligen finnas.

I dessa sammanhang fann jag ofta att min fattigdom var min rikedom.

Någon lön fick vi inte, men människor tog hand om oss vart vi kom. Ibland var det någon som gav oss kläder eller pengar till att köpa något vi saknade. Vi hade aldrig mer än vi behövde, men alltid nog för att leva. Det var ett liv på "tro och bön". Det samma gällde för våra resor, som blev vidsträckta.

Vi skrev ofta hem och berättade om våra upplevelser. Ett av Pappas sällsynta brev kom till mig i Kalifornien våren 1950. Jag måste återge det ord för ord som han skrev:

"Tjer a du min stora datter Gunnda jag måste nu skriva några rader så du får se att din fars Hand Har varit Her med Pennan, jag får frambringa

*ett jertevarmt tack för gr atulas jonskor tett På min
namsdag dett var ju roligt se att du levde bra
ock att du Har kommitt till så snella Meniskor att
du får pengar ock allt vad du behöver så vist er
dett underbart jag skulle jerna vilja giva ock
offra en gåva men jag Har inte råd till det för nu
Har jag förstätt att dett er den retta ock den goda
vegen vi alla skulle vandra så jag beder att Gud
må velsingna dig och alla som arbetar att dett går
med lycka och framgång du Hade undratt Hur
dett var Her Posk ja Her var dett ett domsveder
för dett snöade och stormade i två dygn så dett
var frågan om jag ock din Marna skule törsa gå
till Ladugården så var snödrivan blef så Höga
med dem blef så Hård att vi gick åvan på dem
idag er dett första maj solen skiner ock er vackert
veder men dett er bara som kallt dett Har töatt
lite för Her er dett mycket snö ennu så vi Har
nog långt till sommaren jag måste sluta för jag
blir så armen skaller så jag Hitter snart icke pape-
ret*

*jag slutar med många många jerte varma
Helsning till min tjera datter Gunnda*

Venligt Från din far Anselm Holmgren

Det var mycket som hade blivit annorlunda hemma. I ett av mina brev hade jag skrivit: "Om Pappa skulle sluta ta hem sprit, så skulle hela byn sluta." Så blev det. Och många hade börjat komma till Pappa och Mamma för att få råd och hjälp i personliga frågor.

Frihetskampen

Dagmar och jag kom tillbaka till Sverige 1955 efter flera år utomlands. Dagmar hade bl a bott i Londons East End hos militanta hamnarbetarefamiljer med många barn. Nu reste Dagmar och jag norrut med en stor grupp från många länder som kom för att ge två skådespel i Kiruna.

Där träffade vi då samman, Mamma, Gunnar, Martin och vi båda. Axel var hemma och hjälpte Pappa. Vera var nu gift och bodde i Stockholm.

Det hade ordnats så att vi holmgrenar fick bo tillsammans i ett hem som värdfolket ställt till förfogande medan de själva var bortresta. Här kunde vi prata om mycket som vi tänkt på och sett under åren vi varit ifrån varann.

På teatern i Folkets Hus satt Mamma på första parkett och tog in allt, fastän programmet var på engelska. Om kvällen när vi kom hem till huset där vi bodde, sa Mamma plötsligt:

— Men nu ber ja er, säj mej va ja ha gjort för fel, att int ja ha kunne hjälp er riktigt. Hon vände sig mest till Dagmar och mig. Vi beslöt att sova på saken. Menade Mamma allvar? Det var en ödmjuk fråga.

Vid frukostbordet sa Dagmar:

— Ja tycker ja allri ha lärt känna Pappa riktigt. Alltid bara genom Mamma. Ja ha fått höra att int han hör å int förstår.

Mamma rätade upp sig i stolen. Det sved nog när hon fick veta detta.

— Jaså, sa hon. De ä ja som ä felet hemma.

Nu kom Gunnar in med sin bit.

— Ja ha då arbeta me Pappa hela förra vecka. Int ha ja då märkt att int han hör å förstår. Men de ä klart att hör man det halva sitt liv att int man hör och förstår, då blir man sån.

Martin försökte dämpa det hela med att vara rättvis.

— Vi måst väl allihop ändra på oss. Pappa, jag å du Gunnar, å Dagmar å Gunda ...

Men Mamma var djupt träffad av ärligheten i vad Dagmar sagt. Den hade också kostat en del mod.

Efter frukosten reste familjen hem till Åbacka.

Några dagar senare, när jag kommit till Stockholm, ringde Mamma till mig.

— Hej Gunda, nästan ropade hon. Vet du, Pappa han hör å han förstår!

Hemfärden från Kiruna hade gått i full snöyra. Drivor hade blåst in över vägen och Martin fick hålla så hög fart som möjligt för att komma tvärs igenom och inte fastna med bilen.

På kvällen hemma i Åbacka möttes Mamma av nyheten att Morfar dött. Det var inte lätt att ha varit bortrest just då, Mamma som nästan aldrig var hemifrån. Inte gjordes det lättare av släktingarnas förebråelser:

— Att du ska va ut å kut i byn, å så dör far din.

Men så kom stunden att berätta allt för Pappa om

besöket i Kiruna. Inte så länge efteråt var vi hemma och fick höra hur det hade gått till.

— Vi satt oss ned i kökssoffa, å ja tog hans båda händer. Å ja ba om förlåtelse för allt ja hade gjort. Härå ja ha styrt å ställt utan å vart överens jämt. Å alla gånger ja ha vart sårad å besviknen. Ja ha vart så stor i öga på båna. Ja ha vari i vägen.

Pappa han va sä bli oppi öga. Hä gick så lätt å prata om allt vi buri på. Vi pratå länge ve varann. Han had sä mycke å säj som ja allri tänkt på. Vi hade gått om varann å rete oss på småsakren. Bara tokforen.

Nu ha vi förlåte varann för allt. Hä ä som de ha blive damme å tvätte i alla hörn.

Ja se de ä som de här som världen kun behov.

Mamma, Gunnar och Martin hade sett många afrikaner i Kiruna den där gången. De hade visat sitt skådespel ”Frihet”. Senare hade det blivit en film av det och vi beslöt att visa den på Folkets Hus i Sorsele. Mamma och Pappa satt där bland fastrar och mostrar, kusiner, ingifta och alla barnbarn, grannar och vänner.

Mamma var ganska tyst efteråt. Men Pappa ville prata. Han tyckte det var märkvärdigt att se så många svarta. Det var tiotusen som hade varit med i filmen. Den handlade om afrikanernas frihetskamp.

Vi tyckte inte Mamma var sig riktigt lik, när vi satt hemma kring köksbordet. Så kom det:

— Ja ä bitter, sa hon. Ja ä precis som dem i filmen. Hä ä fult å vare bitter.

— Men vem ä du bitter på, undrade jag.

Nu talade hon om alltihop. Det var att hon tyckte att en av pojkarna hade blivit illa behandlad när han gick i skolan. Det satt så djupt att Mamma inte lyckats komma över det på alla år.

Hon reste sig, föll på knä vid köksstolen och bad en enkel bön om förlåtelse. Förvånade gjorde vi likadant. När Mamma reste sig upp var hon glad igen och vi märkte att hon från den stunden aldrig grämde sig över något i det förflutna.

Stenar på vägen

Livet gick vidare i en strid ström av händelser.

1958 vid jultiden förlovade jag mig. Mamma skrev: ”Hoppas ni blir lyckliga för hela livet, fast det är stenar på vägen.”

Bröllopet stod i maj 1959 i Stockholm och vi var mycket lyckliga, Lennart och jag. Pappa och Mamma orkade inte vara med då, men på vår bröllopsresa var vi hos dem. Vi såg hemmet i Åbacka för sista gången. Till Pappas förtjusning lyckades vi dra upp ett par öringar.

Nu skulle alla familjerna bereda sig på att flytta därifrån. Man skulle få ordnat med bostad på annat håll, det skulle ges ersättning. Pappa och Mamma skulle flytta till Sorsele och få det lagom stort för att klara sig på äldre dar.

Snart blev det uppbrott också för vår del. Vi blev ombudda att komma till en världskonferens i Amerika för Moralisk upprustning och for dit direkt efter bröllopsresan.

”Stenar på vägen”, hade Mamma skrivit. De kom mycket snart.

Vi hade varit gifta i mindre än ett halvår, då det blev upptäckt att jag hade en mycket allvarlig form av cancer.

Någon tid innan jag visste detta hade jag kommit till en avgörande punkt i mitt liv.

Jag hade gått igenom en förtvivlans natt, en natt i gråt som inte ville sluta att skaka mig. Nu måste de få komma, de djupa känslorna. Jag fann mig på golvet i hallen, sittande på knä. Jag kunde inte vara kvar där inne i sovrummet, när jag kände gråten komma med sån våldsamt. Lennart låg där inne och sov.

Det var hans bestämda svar som hade utlöst det hela. Jag hade haft en känsla av att vi inte var överens om någon småsak. ”Så här kan vi väl inte somna,” hade jag sagt. ”Du har nånting emot mig, vi behöver tala igenom det.”

”Nej, jag har absolut ingenting emot dig, Gunda, sa Lennart. ”Jag tycker vi ska sova nu.” Han var bestämd och lugn, men hans blick var nästan frågande: ”Vad är det med dig?” tyckte jag mig läsa i den.

Nog hade jag sista tiden undrat själv vad det var med mig. Det var stormande känslor som kom upp — mitt i den stora osäkerheten av en ny tillvaro i

ett främmande land. Osäkerheten var förkladd: utåt var det jag som ville bestämma och styra och ge råd hela tiden. Det drabbade Lennart, givetvis. Men hur jag försökte, kunde jag inte hålla dessa känslor tillbaka, och de kom fram med kraft vid de mest opassande tillfällena.

Nu satt jag här och grät som ett barn mitt i natten. Lennarts bestämdhet hade kastat mig ut i det okända. Jag förstod att han inte längre skulle ge efter för att få frid i huset.

Många saker passerade genom mitt minne den natten.

Jag hade förlorat mitt hem, vem brydde sig om det? Ingen. Husen var borta, Pappas och Mammans livsverk låg under vatten. Det sköljde över gårdsgrunden. Snart skulle ingen veta att gården funnits. Buskar och träd hade slitits upp med rötterna. Här hade vi anlagt en trädgård. En vår hade jag kärrat jord och stenar för att fylla ut och få en sittplats. Hallon och vinbär och jordgubbar mognade fint under midnattssolen. Syrenerna blommade, om än sent på sommarn. Allt var borta för alltid. Vad hjälpte det att man grät? Man kunde inte vara stark jämt. Varför måste jag alltid vara så stark och klok? Nu kände jag mig svag, och jag ville vara en stackare. Det var så underligt att när jag fick som jag ville, kände jag mig stark, men när något gick mig emot, kände jag mig fylld av fruktan. Jag var hjälplös och ensam. Vad skulle jag ta mig till, vem kunde jag tala med? Jag var som ett barn som grät efter trösten. Lennart, nej han begrep inte det här. Gud? Han var så långt borta. Mamma — jo hon skulle förstå

mig. Jag vilade på den tanken. Smakade på den, men den smakade fel på något sätt. Det här är något galet, tänkte jag. Jag blev alldeles lugn. Det var ju fel att Mamma skulle komma främst i mitt liv, jag som sagt att jag gett mitt liv till Gud. Jag gick in och la mig och somnade.

Nästa dag när jag vaknade tänkte jag: ”Du kommer att finna vad det är för fel med dig.” Och plötsligt mindes jag med avslöjande klarhet en händelse från min barndom. Jag hade känt en sådan skam över den under uppväxtåren att jag medvetet beslutat att glömma den.

Mamma hade ammat mig mycket länge. Det var egentligen inte så ovanligt i familjerna på den tiden. En dag hade jag stått på förstubron och ropat till henne i lagårn: ”Kom in så ja få ditt!” Det hade hon inte gjort. Men det var den här scenen som plötsligt stod fram för mig igen. Jag kände rodnadens hetta, den började nere i tårna och gick ända upp till hjässan. Jag som trott att jag glömt den saken för alltid.

Men nu såg jag vad jag inte sett förut — det var hungern efter att få tröst, begäret att bli omtyckt som var en så stark drivkraft i mitt liv. I skolan, bland kamraterna och när jag kommit ut i livet, överallt hade jag styrt så att jag skulle bli omtyckt. Jag hade kunnat ljuga, om jag trodde det kunde hjälpa mig att bli uppskattad.

Det var inte Mamma som höll fast i mig. Hon hade lämnat mig fri för att jag skulle göra något gott ute i världen, som hon sa. Men jag var bunden till henne. Att veta att det fanns någon som förstod mig var det som betydde mest.

Jag fick en underlig känsla av att jag måste börja om från början igen. Jag föll på knä vid min säng och tänkte att den ende som kunde hjälpa mig måste vara Jesus. ”Jag är en oren människa hel och hållen. Allt jag gör är fel. Min egen natur kommer i vägen.” Och så sa jag till Jesus: ”Här kommer jag precis som jag är. Jag behöver bli tvättad ren och du är den ende som kan.”

När jag reste mig upp var jag annorlunda. Fruk-
tan var borta. Jag kände mig inte rädd för någon-
ting. Jag var lugn och fri och fylld av en stor för-
väntan. Var det så det gick till att bli tvättad ren?
Jesus hade dött för att jag skulle bli fri och förlåten.
Nu kunde jag ju komma tillbaka varje gång jag be-
hövde det. Så här ville jag leva varje dag, och vänta
att Guds Andes kraft kunde leda mig.

Det var bara några veckor senare som jag fick
veta att jag var dödligt sjuk. Mänskligt sett hade jag
kunnat bli både hysterisk och rädd. Men lugnt och
stilla var det något inom mig som sa: ”Vänta dig
det värsta och lämna det i Guds händer.”

Inför operationen hade kirurgen samlat sin per-
sonal.

— Vi vet inte om vi kan göra något alls åt det
här, hade han sagt. Men han hade talat om för dem
om fallet och förklarat för alla varför jag kommit
till Amerika. Att jag gjorde en frivillig, oavlönad
insats. Följden blev att flera erbjöd sig att utan er-
sättning utföra sitt arbete.

Därför kunde narkosläkaren säga till mig innan
jag sövdes ner:

— Det är många som har erbjudit sig att hjälpa till.

Efteråt talade kirurgen om för Lennart, att han haft tre liknande fall.

— Er hustru är den enda som klarat upp det.

En annan av kirurgerna intygade, att om jag haft minsta spår av fruktan i mig, så hade jag inte levat.

När meddelandet kom till Pappa, Mamma och syskonen hemma, var det en stor chock. Gunda har cancer. Omedelbar operation nödvändig.

Men de svarade med rörande trofasthet, alla tillsammans i telegram:

”Vi tackar Gud för dig.”

Så gick dagarna efter den första operationen. Det såg ut att bli bättre. Men en snabb försämring inträdde med svåra komplikationer. En ny operation blev nödvändig, mer riskfylld än den första.

Vi förstod på läkarna efteråt, att de inte haft stora förhoppningar att jag skulle överleva.

En av dagarna efter det jag gått igenom den första operationen ville familjen hemma i Sorsele tala in ett band med julhälsningar till Lennart och mig i Amerika. Pappa gick hemifrån till Martins hus, där alla skulle samlas. Mamma skulle strax komma efter. Men när Pappa gått några steg från huset, tyckte han att han hörde en röst bakom sig som sa: ”Gunda ska leva.”

Förvånad vände han sig om. Han kunde inte se någon. Han gick tillbaka in i huset för att se om någon ropat. Nej, det var ingen. Men rösten hade tydligt sagt: ”Gunda ska leva.”

Det tog Pappa helt och hållet fasta på. När sen

telegram kom om en ytterligare operation med risk för mitt liv, då var det han som förklarade för familjen och vännerna hemma:

— Men Gunda hon ska leva. De ä säkert de.

I New York kämpades det för mitt liv. Och när jag vaknat stod doktorn i dörrn och frågade:

— Men vem är ni egentligen?

Då visste jag, att flickan från Lappland måste försöka berätta.

. . . och det har hon gjort. Jag var en av dem som hörde på, när Gunda första gången utomlands beskrev de vita skurgolven och trasmattornas rader i Åbacka. Bak, tvätt, mjölkning och fiske — allt blev en nära verklighet. Detaljminnet, känsligheten för människor och stämningar gjorde upplevelserna starka. Ibland trodde jag nästan att jag varit med i Åbacka.

Men så skedde först långt senare. Det var när den lilla byn redan blivit struken från kartan. Det karga, steniga "månlandskapet" hade mildrats av snöns täcke, som aprilsolen ännu inte rått på. En stång stack upp med en trasa fäst i toppen.

— Här stod vårt hus, berättade någon av syskonen Holmgren. Här har vi dansat kring stången och

sjungit "Vi gå över daggstänkta berg." Man orkar inte vara vemodig jämt om det som är borta.

Min man och jag hade kommit till bygden för att representera Gunda och Lennart Sjögren vid Anselm Holmgrens begravning. De var i Australien då Anselm slutade sina dagar i april 1971. Han lades till vila vid sidan av sin Signe (död 1965) under furorna på Sorsele kyrkogård. Djupt gripna såg vi uppslutningen av familjen, släkten och grannarna kring dessa två — andens och arbetets heder smänniskor.

När Gunda och jag i november 1973 fick tillfälle att koncentrerat och gemensamt arbeta på berättelserna, fann vi att det var exakt fjorton år sedan dagarna i New York, då det gällt liv och död för henne.

Trots allt beslöt vi att sätta punkt där. Ty med allt som hänt sedan dess hade boken kunnat bli dubbelt så tjock. Men där får vi lov att säga: "Se det är en annan historia!"

Gerd Jonzon

Interiör av det gamla hemmet i Åhacksa.

Exteriör på sid. 2.

